

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
ДОНЕЦКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ
ГОСУДАРСТВЕННОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ
УЧРЕЖДЕНИЕ
«МАКЕЕВСКИЙ ПОЛИТЕХНИЧЕСКИЙ КОЛЛЕДЖ»**

Утверждаю:

Заместитель директора
по учебной работе

Н.Н. Фирсова

**Комплект контрольно-оценочных средств
по учебной дисциплине**

ОДБ.03 «Украинский язык и литература»

по специальностям:

- 08.02.01 «Строительство и эксплуатация зданий и сооружений»
- 23.02.04 «Техническая эксплуатация подъемно-транспортных, строительных, дорожных машин и оборудования»
- 23.02.03 «Техническое обслуживание и ремонт автомобильного транспорта»
- 09.02.03 «Программирование в компьютерных системах»
- 38.02.03 «Операционная деятельность в логистике»

Микола Костомаров

Микола Костомаров – видатний історик і мислитель, один із засновників Кирило-Мефодіївського братства, організації, з якої, власне, розпочався український суспільно-політичний рух.

Народився Микола Костомаров 1817 р. на Воронежчині. Батько майбутнього ученого, капітан, учасник штурму Ізмаїла суворовською армією, вийшовши у відставку, оселився у своєму маєтку. Він належав до старовинного дворянського роду, на свій час вважався людиною вельми освіченою, що, однак, не заважало йому бути жорстоким кріпосником. Уже в похилому віці він вибрав гарну кріпачку Тетяну і, готуючи її собі за дружину, вирядив до Москви для навчання у приватному пансіоні. Обвінчалися батьки Костомарова вже після народження Миколи.

Раптова смерть батька поставила родину в скрутне юридичне становище. Народжений поза шлюбом Микола вважався кріпаком покійного батька, тому перейшов у спадок його найближчим родичам, які щосили знущалися над одинадцятирічним хлопчиком. Невдовзі ці родичі запропонували вдові: в обмін на її частку спадщини – 14 тисяч десятин землі - вони відпустять хлопця на волю. Жінка без зволікань погодилась.

Закінчивши Воронежську гімназію, Микола вступив на історико-філологічний факультет Харківського університету. Тогочасний Харків заслужено вважався центром розвитку нової української літератури. Батьком нової української прози називали харків'янина Григорія Квітку-Основ'яненка, українські байки писав ректор Харківського університету Петро Гулак-Артемівський. Навколо професора-славіста і літератора-романтика Ізмаїла Срезневського сформувався гурток студентів, захоплених збиранням української народної пісенної творчості. Вони сприймали фольклор як вираження народного духу, самі складали балади, пісні, вірші. У такій атмосфері навчався студент Костомаров. Дещо пізніше під псевдонімом Ієремія Галка Микола видав свої "Українські балади" та створив історичну драму "Сава Чалий".

Склавши магістерські іспити, Костомаров розпочав підготовку дисертації, присвяченої Брестській унії 1596 р. Однак роботу заборонило Міністерство народної освіти. Крім того, об'єктивне дослідження молодого історика викликало протести церковної влади. І, хоч праця вийшла в світ окремою книжкою, невдовзі прийшов наказ знищити увесь тираж.

Другу дисертацію Микола Костомаров підготував за півтора роки. Тема "Про історичне значення російської народної поезії" викликати ідеологічних нарікань не могла, тож дослідження було успішно захищене. Микола Костомаров учителював у гімназії містечка Рівне на Волині, потім у Першій гімназії Києва. Згодом Микола Іванович почав викладати російську історію в Київському університеті.

Яскрава постать Миколи Костомарова, людини високоосвіченої і прогресивної, приваблювала багатьох молодих людей: В.Білозерського, П.Куліша, М.Гулака, О.Марковича. Узимку 1845 р. вони створили Кирило-Мефодіївське братство, до якого згодом приєднався і Т.Шевченко. Братчики

прагнули перебудови суспільства на засадах християнського вчення про справедливість, рівність і волю. Ідейно-політичні засади й прагнення членів товариства були викладені в статуті та написаній М.Костомаровим "Книзі буття українського народу".

Більшість кирило-мефодіївців, у тому числі й сам Микола Костомаров, були людьми глибоко релігійними, тому їхній народницький пафос мав характер майже релігійної віри. Якщо М.Костомаров, М.Гулак, В.Белозерський були швидше слов'янофілами, ніж людьми, що сповідували українську ідею, то П.Куліш і Т.Шевченко утворювали патріотично-українське крило товариства.

Студент Петров, що винаймав квартиру в одному будинку з М.Гулаком, підслуховував розмови братчиків. Завівши з ними знайомство і увійшовши в довіру, він написав донос, який негайно переправили до Петербурга. Членів товариства було заарештовано і перепроваджено до столиці імперії для слідства.

За тиждень запротореному до Петропавловської фортеці Миколі Костомарову дозволили побачення з його нареченою Аліною Крагельською. Саме перед арештом готувалося весілля. Тепер Костомаров боявся зв'язувати з Алініним своє, як він вважав, пропаще життя. Крагельська вийшла заміж за іншого.

Одночасно з Костомаровим був заарештований М.Гулак, а незабаром – П.Куліш, В.Білозерський, О.Маркович. Після проведеного в Петербурзі слідства їх було засуджено і всіх, за винятком Шевченка, без жорстокості. Відбувши рік ув'язнення в Петропавловській фортеці (де, до речі, він вивчив грецьку та іспанську мови), Костомаров був висланий до Саратова. Тут він завершив своє дослідження про Богдана Хмельницького.

Після заслання Микола Іванович побував у Німеччині, Швеції, Швейцарії, Франції та Італії. Повернувшись до Петербурга, продовжував наукову роботу. У Петербурзькому університеті він обійняв кафедру російської історії.

Довідавшись, що до Петербурга повернувся із заслання Тарас Шевченко, Микола Іванович негайно навідав товариша. Надзвичайно зворушливо описана їхня зустріч в "Автобіографії" Костомарова: "Майстерня Шевченка знаходилась поруч із академічною церквою. Це була простора й світла кімната, що виходила вікнами в сад. "Здрастуй, Тарасе", - сказав я, побачивши Шевченка за роботою з олівцем у руці. Шевченко витріщив на мене очі, але не міг упізнати. Даремно я, все ще не називаючи себе на ім'я, нагадав йому обставини, що повинні були навести його на думку про те, хто перед ним. "От же говорив ти, що побачимося й будемо ще жити в Петербурзі, - так і сталося!" Це були Тарасові слова, вимовлені в III відділенні тоді, як після чергових ставок ми поверталися до своїх камер. Але Шевченко і по тому не міг здогадатись. Мабуть, я сильно змінився за роки розлуки з ним. Я нарешті назвав себе. Шевченко сильно розхвилювався, заплакав і почав обіймати мене й цілувати..."

З Аліною Крагельською Костомаров зустрівся після двадцятишестирічної

розлуки. Він – так і не одружений і зовсім самотній, вона - удова і мати трьох дітей. Наступного року вони обвінчалися і десять років, до самої смерті Костомарова, прожили разом.

Разом із товаришами юних років П.Кулішем та В.Білозерським М.Костомаров створив і очолив петербурзьку українську "Громаду". Підтримуючи тісні зв'язки з такими ж культурно-просвітницькими гуртками в Києві й інших містах, вони видавали журнал "Основа". М.Костомаров послідовно додержував ліберальних поглядів, не поділяючи радикальних поглядів Т.Шевченка, не бажаючи приєднуватися ні до революційного, ні до консервативного таборів. Цим він налаштував проти себе і тих, і інших.

Після викликаного студентськими заворушеннями 1861 р. закриття Петербурзького університету кілька професорів, у тому числі й М.Костомаров, у приміщенні Міської думи організували систематичне читання лекцій. Після заборони цих лекцій урядом М.Костомаров на знак протесту подав у відставку, чим викликав лютю начальства. І хоч пізніше він двічі одержував запрошення очолити кафедру в Київському, а тоді й у Харківському університетах, однак Міністерство народної освіти дозволу на читання Костомаровим навчальних курсів уже не дало.

Здоров'я професора Костомарова слабшало, але духом він залишався незламний. Фатальними виявилися для нього дві події. Якось, переходячи вулицю на Васильєвському острові, він був збитий візником. Наслідки травми відчувалися довго. На початку зими Костомарова, зануреного в роздуми, знову збив екіпаж. Невдовзі Миколи Івановича не стало. Роль Миколи Костомарова в розвитку української й російської історіографії величезна. "Щира любов історика до Батьківщини може виявлятися тільки в строгій повазі до правди", - любив повторювати він (За Л.Семакою; 870 сл.).

1. По смерті батька Микола Костомаров потрапив у складне юридичне становище, тому що

- а) не одержав спадщини після батька;
- б) не мав дворянського звання;
- в) як батьків кріпак відійшов у спадок його родичам.

2. З кріпацтва хлопчик був звільнений

- а) матір'ю;
- б) батьковим братом;
- в) бабусею й дідусем.

3. Закінчивши гімназію, Микола вступив на

- а) історико-філологічний факультет Київського університету;
- б) історико-філологічний факультет Харківського університету;
- в) філософський факультет Харківського університету.

4. Найперші твори М.Костомаров видав під псевдонімом

- а) Ієремія Галка;
- б) Борис Чайченко;
- в) Павло Граб.

5. Предметом дослідження першої, незахищеної дисертації М.Костомарова стала

- а) українська народнопісенна творчість;
- б) доля Сави Чалого;
- в) Брестська унія.

6. У Київському університеті М.Костомаров викладав

- а) російську історію;
- б) українську історію;
- в) український фольклор.

7. Кирило-Мефодіївське товариство було створене

- а) узимку 1840 р.;
- б) узимку 1845 р.;
- в) навесні 1848 р.

8. Якраз перед арештом Микола Костомаров готувався до весілля

- а) з Ликерою Полусмак;
- б) з Катериною Піуновою;
- в) з Аліною Крагельською.

9. Після ув'язнення в Петропавлівській фортеці кирило-мефодіївця М.Костомарова було вислано до

- а) Орла;
- б) Саратова;
- в) Казані.

10. Разом з П.Кулішем та В.Білозерським М.Костомаров брав участь у виданні журналу

- а) "Просвіта";
- б) "Основа";
- в) "Молода муза".

11. М.Костомаров послідовно додержував

- а) радикальних поглядів;
- б) консервативних поглядів;
- в) ліберальних поглядів.

12. У відставку професор М.Костомаров подав з причини

- а) погіршення здоров'я;
- б) протесту проти утисків у зв'язку із студентськими заворушеннями 1961 р.;
- в) протесту проти русифікаторської політики уряду

У пошуках Трої

Дитинство Генріха Шлімана не було безхмарним. Він народився в невеликому німецькому селі. Коли йому сповнилося дев'ять років, померла мати, а суворого й грубого батька вигнали з посади пастора.

Лише єдиний спогад дитинства грів Генріхову душу: довгими зимовими вечорами батько переказував дітям історії з "Іліади", знаменитої поеми сліпого давньогрецького поета Гомера. Серце завмирало від розповідей про подвиги Гектора й Ахілла, про незрівнянну красу Єлени, через яку греки взяли в облогу Трою. Як же хотілося хлопчикові побільше дізнатися про

могутність і славу Давньої Греції!

Чотирнадцятирічним Генріха віддали у помічники бакалійникові. Якось, вантажачи товар, він надірвався так, що в нього пішла горлом кров. Покинувши осоружну роботу, юнак пішки подався до Гамбурга, де всього за кілька днів закінчив розраховані на рік навчання бухгалтерські курси. Продавши годинник, Шліман сів на корабель, що йшов до Венесуели. Корабель потрапив у страхітливий шторм і потонув. Юного Шлімана разом ще з тринадцятьма пасажирями підбрало з крижаних хвиль судно, що, на щастя, проходило повз них. Бідолах довели до Голландії.

У Амстердамі Генріх прилаштувався бухгалтером. Саме тоді він почав виробляти в собі якості, завдяки яким він зміг досягти життєвої мети. Він жив аскетично, занурившись у навчання. Менше ніж за рік він оволодів голландською, французькою, іспанською, італійською, французькою, португальською мовами. Нові знання допомогли йому влаштуватися на солідній імпортно-експортній фірмі. Після того, як він самостійно опанував російською в обсязі, що цілком давав змогу листуватися, 25-річний бізнесмен дістав посаду головного представника компанії в Санкт-Петербурзі.

Попросивши руку дівчини, яку він любив з дитинства, Шліман дізнався, що вона щойно вийшла заміж. Тяжко переживаючи, Генріх протягом кількох наступних років працював, як одержимий. Після смерті молодшого брата Шліман вирушив в Каліфорнію по спадщину і виявив, що братів партнер утік, прихопивши всі гроші. Та Шліман зміг відкрити власну фірму з продажу золота. Наскладавши 400000 доларів, він вирішив залишити Америку, жителі якої завжди здавалися йому вельми невихованими. Зворотний шлях ледь не виявився для нього фатальним. Провідники дорогою кинули подорожніх, багато з яких померло від голоду та пропасниці. У Генріха ж на пораненій нозі розпочалася гангрена. Та він вижив.

Повернувшись до Санкт-Петербурга, Шліман сколотив ще одне багатство на торгівлі фарбою. Робота була його життям. Часто Генріх ішов на ризик там, де інші діяли обережно, і завжди вигравав!

Кожну вільну хвилину бізнесмен Шліман віддавав... вивченню грецької мови. Тепер у нього було досить грошей на омріяні подорожі. Його захопила нова мрія – стати археологом. Він вирушив до грецького острова Ітаки, де організував любительську експедицію для проведення розкопок руїн замку улюбленого героя Одиссея.

Неподалік від Константинополя, у місцині, що традиційно вважалася розташуванням колишньої Трої, Шліман почав розкопувати пагорб Гиссарлик. Вирішивши, що йому необхідно одружитись із гречанкою, він заходився розшукувати молоду й гарну дівчину, котра любила б Гомера і потребувала б коштів. Друзі познайомили його з 17-річною дочкою афінського торговця мануфактурою Софією Енгастроменос. Перша зустріч із Софією перетворилася для неї на екзамен. Запитань було три: чи не хоче вона вирушити в мандри, чи відома їй дата в'їзду імператора Адріана до давніх Афін, чи знає напам'ять щось із Гомера. Відповіді задовольнили Шлімана. Додатковим питанням було: "Чому ви погодилися вийти за мене заміж?"

Почувши, що причина її згоди крилася в багатстві нареченого, Генріх трохи образився, але невдовзі заспокоївся, розчулений щирістю своєю обранниці.

Найперші розкопки завершилися повним розчаруванням. Друга і третя спроби також не увінчались успіхом. Під час третьої експедиції у травні 1873 року було знайдено скарб з 10 000 золотих предметів, що, на думку Шлімана, складала скарб останнього царя Трої Приама.

Генріх Шліман таємно вивіз знайдені речі до Греції, де родичі Софії сховали дорогоцінні келихи, діадеми й сережки по своїх фермах. Турецький уряд, який, уперто ігноруючи прохання дослідника, так і не дав дозволу на розкопки, тепер виявив глибоке обурення. Шліман стверджував, що він, усупереч байдужості чиновників, самотужки врятував спадщину Трої від розграбування. Турецький уряд звернувся з позовом на Шлімана до грецького суду. Дослідник тим не переймався: він уже розпочав розкопки на іншому пагорбі, де виявив стародавнє поховання з чудовими золотими прикрасами.

Останні десять років Генріх Шліман прожив у своєму афінському будинку. Дехто з учених висловлював сумніви, щодо історичної достовірності його знахідок, проте сам він був у ній твердо переконаний.

Та незважаючи на шалений успіх, Шлімана очікувала трагічна кончина. Якось, перебуваючи у справах у Неаполі, він знепритомнів посеред людної площі. Оскільки не мав фз собою документів і грошей, його прийняли за жебрака і не надали жодної медичної допомоги. Коли Шлімана розшукав його особистий лікар було вже надто пізно: Генріха паралізувало, він втратив мову. Врятувати його не змогли.

Генріх Шліман помер у грудні 1890 р., трохи не доживши до шістдесятидев'ятиліття. Подолавши величезні життєві перешкоди, цей чоловік досяг своєї мети: працею нажив колосальне багатство, зажив всесвітньої слави і завоював кохання прекрасної жінки (З кн. "Великі таємниці минулого"; 760 сл.).

1) Душу Генріха Шлімана зрів єдиний спогад дитинства:

- а) спів матір'ю народних пісень;
- б) переказування батьком історій з "Іліади";
- в) читання книжок про пригоди й мандрі.

2. Помічником бакалійника Генріх став

- а) дванадцятирічним;
- б) чотирнадцятирічним;
- в) вісімнадцятирічним.

3. Роботу юнак покинув через те, що

- а) вона була йому нецікава;
- б) він надірвався;
- в) його не влаштовувала платня.

4. Бухгалтерські курси юнак закінчив у місті

- а) Нюрнберг;
- б) Гамбург;
- в) Лейпциг.

5. Після аварії корабля Генріх опинився

- а) у Туреччині;
- б) у Швеції;
- в) у Голландії.

6. Посаду головного представника компанії в Санкт-Петербурзі 25-річний Шліман отримав через те, що

- а) мав зв'язки серед російських чиновників;
- б) самотужки пристойно оволодів російською мовою;
- в) був кваліфікованим фінансистом.

7. Власну фірму з продажу золота Шліман відкрив

- а) на Алясці;
- б) на Камчатці;
- в) у Каліфорнії.

8. Найпершу любительську експедицію для проведення розкопок Шліман організував

- а) на острові Ітака;
- б) на острові Корсика;
- в) на острові Борнео.

9. Знайдений Шліманом у Туреччині скарб з 10 000 золотих предметів належав, на думку дослідника,

- а) троянцеві Ахіллу;
- б) грекові Одіссею;
- в) останньому царю Трої Пріаму.

10. Викопаний скарб Шліман відвіз до Греції, що була батьківщиною.

- а) його матері;
- б) його дружини;
- в) його найкращих друзів.

11. Сумління Шлімана перед урядом Туреччини було чистим, оскільки він

- а) провадив археологічні розкопки власним коштом;
- б) сплатив до державної казни вартість вивезеного скарбу;
- в) всупереч байдужості чиновників, самотужки врятував спадщину Трої від розграбування.

12. Мети свого життя Генріх Шліман досяг завдяки таким рисам, як

- а) відчайдушність, нерозважливість, авантюризм;
- б) хитрість, пристосовництво, жадібність;
- в) бажання і вміння вчитися, наполегливість, сила волі

Провина

Ця історія сталася шістдесят літ тому, коли Ганні йшов сімнадцятий рік, а дівоча душа в цьому віці, як порох: досить іскри найменшої, щоб вона вибухнула, ні з чим не рахуючись. Коли роль іскри тієї зіграв погляд молоденького німчика, який забрів знічев'я на вечорниці, де дівчата і підлітки-хлопці, неважаючи на окупацію (молодість брала своє), вигуцикували польку, за відсутністю музики наспівуючи мелодію, а Ганна, того німчика побачивши, охнула внутрішньо та й усілася на пістолета, що лежав на виду у всіх на лаві.

Пістолета того приніс один із хлопців – шибайголів: вихором ввірвався до хати й наставив на тих, що танцювали:

-Хенде хох!

Дівчата, звісно, у вереск, а Ганна підскочила до підлітка та видерла із рук зброю:

-Тебе по голові дурній треба хохнути! – кинула пістолет на лаву. – Хочеш, щоб німці побачили?

І тут, наче тими словами наврочені, двері рипнули і на порозі вилупивсь живий-живісінький німець. Вилупився ще й привітався по-німецькому: Гутен абенд! Всі так і обмерли. Ганна ж притьмом всілася на зброю, прикривши її від чужинецького ока. Німчик був зовсім без зброї, мундирчик на ньому сидів, як на підліткові, який надумавсь погратися в солдатики. Він пошукав очима, де б його сісти, та й примостився поряд із Ганною (в Ганни душа скочила в п'яти). Дістав гармошку губну, перламутром розцяцьковану, дмухнув, наче пробуючи:

-Хопак? .. Вальс?..

-Вальс! – скомандувала Ганна: бракувало ще перед німцем ходити навприсядки.

-Я, я, вальс... Бітте.

Притулив гармошку до припухлих, мов у дитини, губів, і така мелодія полилась кімнатою, що й не захочеш, то затанцюєш. Дівчата спершу несміливо, а потім все сміливіше закружляли у вальсі, хлопці стояли насуплені. Ганна сиділа, як обварена.

Награвшись уволу, німець попрощався, з усіма ручкаючись. Хлопці подавали руки наче з примусу, дівчатам же німець явно сподобався і коли він пішов, стали його нахвалювати: бач, і серед німців є люди. Колько, отой, що приніс пістолета, сказав, суворо насупивши брови:

-Я його наздожену і встрілю!

-Я тебе встрілю! – нагримала на нього Ганна. – Хочеш, щоб усе село перевішали? Ану, дай!

І хоч Колько, який, як тільки німець пішов, засунув пістолет за пояс, опирався, Ганна зброю таки відібрала: з дядьком могла б запросто справитись, не те, що із підлітком. По два снопи на вила нанизувала! Ганс почав навідуватись на вечорниці. Він все частіше позирав на Ганну і до танку її найчастіше запрошував, а танцював бісів німець, наче ногами ноти

випишував!

А коли одного разу Ганс набився провести Ганну додому, то й сліпий здогадався б: Ганс у Ганну закохався. Без оглядки на те, що він – представник вищої раси і його фюрер спеціальним наказом заборонив своїм солдатам закохуватись у тубільних дівчат. Той фюрер не відав, що українські дівчата, які з колиски ростуть на піснях про кохання, вміють так причаровувати, що весь світ оддаси за один лише погляд з-під чорних брів. Ганна ще довго впиралася ліктями Гансові в груди, коли він пробував її пригорнути. Та час, як кажуть, бере своє, і ось уже Ганна обмирає в обіймах Ганса, і земля розквітає під нею, і небо всміхається зорями, і можна задихнутися од щастя...

Проте раювати їм довелось недовго. Гітлер дізнався про їхнє кохання та, розлютившись, наказав запроторити Ганса на фронт, щоб він кров'ю спокутував тяжку провину. Сталін же тільки сказав, про те кохання довідавшись: "Абаждьом", і те "абаждьом" пролунало набагато грізніше, аніж вереск біснுவатого фюрера.

До приходу наших Ганна встигла народити дитинку: вилитий Ганс, тільки й того, що не говорив по-німецькому. Ганну заарештували одразу ж, од немовляти одірвавши, і вона протужила за сином впродовж десяти років, а ніде не спливають роки так повільно, і ніде так здоров'я не губиться, як у таборах за дротами колючими, особливо на Півночі. Повернулася Ганна: жодного зуба і волосся геть сиве. Це в двадцять сім літ!

Васькові йшов саме одинадцятий рік. Перейшовши до четвертого класу, він навідріз відмовився ходити до школи, як баба його не вмовляла, бо хлопці там йому не давали життя, обзиваючи фріцом, а то й фашистом. Жоден учень не хотів сидіти за однією партою з Васьком, і він сидів сам, як зачумлений. Він не раз повертався додому в подертому одязі, заюшений кров'ю, бо кидався з кулаками на кожного, хто його обзивав.

Після кожної бійки, кожної важкої образи в дитячій душі сплескувалась ненависть до рідної матері. Васько не раз чув, як її обзивали лихими словами, а його, Васька, байстрюком, та ще й німецьким. І як під ним не загорілася подушка, коли серед ночі він змочував її сльозами пекучими!

Коли Ганна повернулася з таборів, Васько втік з дому. Переїняла його міліція – десь аж під Києвом.

Як вони жили, коли Ганнина мати, а Васькова мати померла, і вони лишилися удвох?

А отак: Ганна працювала в колгоспі, не вилазила з болота і грязі, заробляючи на злиденний шмат хліба. Все, що могла, віддавала вона синові, спокутуючи перед ним свою провину важку... За висловом вусатого батька народів, Ганна була тим гвинтиком, який мав крутитися в бездушній машині державній. Але вона дозволила собі порух людський, і не буде їй за це прощення до самого скону! А частка тієї провини важкої звалилася на її сина, і в очах Васька не було й іскри любові до матері.... хоча б співчуття... хоча б жалю, що ним жаліють навіть тварин...

На фермі Васько був за підмітайла та підчищайла, і з кожним днем пив усе

більше. Лихий на весь світ, міг кулаком пригостити й матір. Ганна просила Бога, щоб син швидше оженився, може, хоч тоді душа його одтане... Василь таки й оженився, але й тут не по-людському: привів жінку із в'язниці.

Удвох із жінкою вони пропивали усе, що могли. Невістка обзивала свекруху німецькою підстилкою і не давала їй їсти. Якось Ганна, не втримавшись, пожалілась на неї сусідці – та почала соромити молодих на всю вулицю. Отут Василь і підскочив до матері. Роздер їй рота і натовк тютюну, що вигріб з кишені:

-На!.. Жери! Коли ти вже подохнеш, курво німецька!

... Серед ночі, коли село заснуло, Ганна вирушила в останню дорогу. Місяць співчутливо світив перед нею, і зорі жалісливо зітхали до неї.

Зупинилася на високому березі.

-Господи, прийми мою душу!

Ступила у порожнечу, впала донизу. Вода прийняла її в своє лоно, зімкнулася намертво.

Настав ранок, вода стала прозорою й світлою. Урочисто сходило сонце (За А.Дімаровим; 990 сл.).

На кожне із запитань вибрати правильну відповідь:

1.3 молоденьким німчиком Ганна познайомилась

- а) на примусових роботах;
- б) у німецькій комендатурі;
- в) випадково на вулиці;
- г) на вечорницях.

2. Ганні тоді йшов

- а) п'ятнадцятий рік;
- б) сімнадцятий рік;
- в) вісімнадцятий рік;
- г) двадцятий рік.

3. До танців молодий німчик грав

- а) на скрипці;
- б) на баяні;
- в) на гармошці;
- г) на губній гармошці.

4. За кохання до Ганни німця було

- а) розстріляно;
- б) відправлено на фронт;
- в) відправлено до концтабору;
- г) переведено служити до іншого окупованого села.

5. Ганну заарештували, відірвавши від

- а) матері;
- б) сестри;
- в) подруг;
- г) немовляти.

6. У концтаборі Ганна пробула

- а) 5 років;
- б) 8 років;
- в) 10 років;
- г) 20 років.

7. Коли Ганна повернулася, син Васько

- а) перейшов до 10 класу;
- б) перейшов до 8 класу;
- в) перейшов до 6 класу;
- г) перейшов до 4 класу.

8. Школу хлопець покинув через те, що

- а) важко давалось навчання;
- б) лінувався і байдикував;
- в) над ним знущалися діти;
- г) мріяв працювати в колгоспі.

9. До матері Васько відчував

- а) любов і ніжність,
- б) жаль і співчуття;
- в) байдужість;
- г) ненависть.

10. Ганну було тяжко покарано людьми за те, що

- а) покохавши німця, вона зрадила свій народ;
- б) вона народила дитину, не взявши з її батьком шлюб;
- в) протягом 10 років її дитина була без матері;
- г) не бажаючи бути бездумним гвинтиком, вона дозволила собі порух душі.

11. Чашу материнських страждань переповнила

- а) нескромність сусідки;
- б) грубість невістки;
- в) брутальність сина;
- г) байдужість села.

12. Головна думка опрацьованого тексту -

- а) засудження нерозважливості та необережності у виборі коханого;
- б) схвалення поведінки сина, який не просив матір-зрадницю;
- в) засудження людської жорстокості до любові та материнства;
- г) застереження не суперечити усталеним поглядам на мораль.

Великомучениця Варвара

Церква завжди високо цінувала заслуги мучеників за віру, ставила їхнє життя за взірець. На відзначення тих, хто відзначився особливою мужністю, встановлено свята. День пам'яті Святої Великомучениці Варвари – 17 грудня.

Варвара народилася більш ніж півтори тисячі років тому у фінікійському місті Геліополі. Була вона вродлива, знатна, багата. Варварин батько Діоскор збудував для неї не дім, а високу башту, звідки дівчина могла бачити небо, море, ліси, поля, а от її не бачив ніхто, крім служниць. Самотній удівець Діоскор вважав, що прості люди не гідні бачити краси його єдиної доні, і оберігав Варвару як найкоштовніший свій скарб. Ізолювана від людей дівчина милувалася з вікон своєї башти красою Божого світу. І такою радістю сповнювало її те споглядання Божої краси, що почала вона розпитувати служниць, з чого світ почався і хто його створив.

"Боги твого батька, - відповідали служниці, - ті, що стоять у його кімнатах!" Варварин батько був ревним язичником і молився ідолам.

Та Варвара не повірила. "Тих богів створили людські руки", - сказала вона сама собі і більше не розпитувала служниць.

Одного разу, коли Варвара, стоячи на високій вежі, вдивлялася у синє небо, світла радість сповнила її душу, і осягнула дівчина, що Всемогутній, Вічний і Добрий Бог створив красу і велич світу.

Занепокоївшись, що його єдина дочка може не вийти заміж, Діоскор дозволив Варварі виходити з башти і спілкуватися з людьми. Вирушаючи в далекі мандри, він наказав слугам збудувати в саду лазню на два вікна. Розпочалося будівництво.

Варвара ж, подружившись із християнками дівчатами, дізналася від них про Спасителя Ісуса Христа. Пізнавши християнське вчення, вона при першій же нагоді прийняла святе хрещення від приїжджого візантійського священика, який на її запрошення прийшов в дім під виглядом купця.

І день і ніч Варвара молилася, і, милуючись красою Божого світу, міркувала, що все в ній має славословити Бога. Тому спостерігши, що у стінах нової лазні будівничі пробивають два вікна, вона звеліла їм пробити третє на відзнаку Пресвятої Трійці, а в мармуровій купальні свого батька пальцем намалювала хрест, і зображення це чудесно відобразилось на камені.

Повернувшись з мандрів, Варварин батько розгнівався, побачивши в лазні третє вікно. Коли ж він побачив у своїй купальні хрест і почув палкі слова дочки про християнську віру, то схопив меч і хотів вкоротити їй віку. Варварі дивом вдалося втекти.

Коли батько переконався, що зламати доччиної святої віри не вдасться, він сам віддав Варвару до рук жорстокого правителя Мартіана, наполягаючи, щоб її судили як відступницю від батьківської віри.

Вражений красою дівчини Мартіан довго просив її відмовитися від віри в Христа. Та Варвара була непохитною. Правитель віддав її на муки.

В тому ж місті жила християнка на ім'я Іуліанія. Побачивши несхитність Варвари, вона й сама вирішила померти за Христа і почала благати Господа послати їй терпіння у стражданнях. Іуліанія вирішила приєднатися до Варвари.

Дівчину били воловими жилами, обпалювали свічками, шматували її ніжне тіло залізними кігтями. Тортури юна страдниця зносили із вражаючою мужністю. Натовп стостерігав муки дівчини і дивувався з її стійкості.

Укріпившись у своєму бажанні постраждати за Христа, із словами "Я теж християнка" до Варвари наблизилась Іуліанія. Мартіан наказав катувати й її.

Уся скривавлена, лежала Варвара на земляній долівці в"язниці й молилась Божому Синові. І Він явився їй, і всі рани Варварині зцілились.

Коли уранці дівчина вийшла з темниці здорова і красива, Мартіан сказав їй: "Бачиш, дівчино, як швидко зцілили тебе наші боги!" "Не твої бездушні ідоли порятували мене, - відповіла Варвара, а Той Бог, за котрого страждаю".

Знавіснілий від гніву управитель наказав стратити дівчину. Бути катом дочки викликався сам Діоскор. Він відрубав своїй дитині голову. Один з воїнів стратив Іуліанію.

Того ж дня Діоскор та Мартіан були покарані Господом – обидва загинули від блискавки під час грози, і не залишилося від них навіть кісток.

Мощі Святої Великомучениці Варвари було перенесено до Константинополя. Нині ж вони перебувають у Києві. Як потрапила ця священна реліквія на Русь-Україну? За переказами, грецька царівна Варвара, виходячи заміж за великого князя Святополка Ізяславовича, правнука Святого Володимира, привезла святі мощі із собою до Києва. Трапилось це 1108 року.

Мощі було покладено до Михайлівського Золотоверхого собору. Спочатку реліквія зберігалася в кипарисовій домовині. А 1694 року гетьман Іван Мазепа спеціально для останків Великомучениці подарував соборові срібний саркофаг, що був неперевершеним шедевром українського ювелірного мистецтва. Однак після подій під Полтавою російська монархія ніяк не могла змиритися, що мощі Варвари зберігаються в саркофазі, подарованому опальним гетьманом. Тому 1847 року саркофаг було замінено на інший.

Після варварського зруйнування Михайлівського Золотоверхого собору 1934 року мощі Святої Великомучениці Варвари було перенесено до Володимирського кафедрального собору.

У християнському світі Варвару шанують як заступницю простолюду, спасительку людей від наглої смерті, охоронницю вояків. Адже перед смертю вона молилася Богу, щоб усі, хто її поминає, не гинули від раптової смерті, щоб кожен встиг перед смертю покаятись і причаститися. Тому на іконах Святу Великомученицю Варвару часто зображують із Святою Чашею в руці.

Варвара є одним з найулюбленіших персонажів іконографів. Широко відомою є ікона "Великомучениці Варвара і Катерина" пензля Григорія Левицького. Ця православна ікона є оздобою Андріївської церкви в Києві. З-

поміж католицьких ікон хочеться згадати славетну картину італійця Рафаеля "Сікстінська мадонна". Зображені на ній Свята Варвара й папа Пій XII у благоговінні схилилися перед Мадонною, яка несе світові Боже Немовля. В Україні з іменем Варвари пов'язують чимало легенд. Одна з них стверджує, що Свята Варвара була така мудра на вишивання, що вишила ризи самому Ісусові Христові. Тому в день Великомучениці Варвари гріх прати, білити і глину місити, можна тільки вишивати. Беручись до вишивання, дівчати хрестилися і шепотіли: "Свята Варвара золотими нитками Ісусові ризи шила і нас навчила".

У день Варвари обов'язково варили узвар, а інколи й кутю – "щоб хліб родив та садовина рясніла". Намагалися примітити, яка цього дня погода, бо ж яка погода на Варвари, така буде й на Різдво. На Варвари повертає вже на весну, тому світловий день на хвилину довшає. Ось і виникло прислів'я: "Свята Варвара ночі урвала, а дня приточила" (З календ.; 945 сл.).

Вибрати на кожне із запитань правильну відповідь:

1. День пам'яті Великомучениці Варвари відзначають

- а) 4 грудня;
- б) 13 грудня;
- в) 17 грудня;
- г) 23 лютого.

2. Варвара народилася

- а) приблизно тисячу років тому;
- б) більш ніж півтори тисячі років тому;
- в) дві тисячі років тому;
- г) дві з половиною тисячі років тому.

3. Батько поселив Варвару у високій башті, бо вважав, що

- а) Варвара не має права вийти заміж і покинути батька;
- б) Варвара не має права на посаг, тому не хотів, щоб вона вийшла заміж;
- в) прості люди не гідні бачити краси його єдиної доні;
- г) Варвара не зуміє пристосуватися і не вбережеться від біди.

4. Милуючись з вежі красою світу, Варвара замислювалась,

- а) чому батько не відпускає її ближче до природи і до людей;
- б) чому батько разом з нею не наближається до краси світу;
- в) чому в неї немає таких же гарних, як усе навколо, подруг і друзів;
- г) з чого світ почався і хто його створив.

5. Діоскор дозволив Варварі виходити з башти,

- а) занепокоївшись, що його дочка може захворіти від самотності;
- б) занепокоївшись, що його дочка нічого не навчиться;
- в) занепокоївшись, що його єдина дочка може не вийти заміж;
- г) занепокоївшись, що його дочка не має подруг.

6. Святе хрещення Варвара прийняла від

- а) священника місцевої християнської церкви у катакомбах;
- б) приїжджого візантійського священника;
- в) батька Діоскора;
- г) християнки Іуліанії.

7. Третє вікно на відзнаку Пресвятої Трійці Варвара звеліла пробити

- а) у спальні;
- б) у башті;
- в) у лазні;
- г) у купальні.

8. До рук жорстокого правителя Мартіана Варвара потрапила завдяки

- а) батькові;
- б) візантійському священникові;
- в) Іуліанії;
- г) служницям.

9. До Києва мощі Святої Варвари було перевезено

- а) з Константинополя;
- б) з Корсуня;
- в) з Рима;
- г) з Москви.

10. Відразу після перевезення (1181р.) мощі Варвари було покладено

- а) у Софійському соборі;
- б) в Ірининській церкві;
- в) у Михайлівському Золотоверхому соборі;
- г) у церкві Богородиці Пирогощі.

11. Свята Варвара є покровителькою

- а) родинного вогнища, сім'ї;
- б) материнства і дитинства;
- в) худоби і господарства;
- г) простолюду та всіх людей від наглої смерті.

12. Святу Варвару зображено на картині

- а) "Джоконда" Леонардо да Вінчі;
- б) "Сікстинська мадонна" Рафаеля;
- в) "Перші християни на Русі" В.Перова;
- г) "Сільський хресний хід на Пасху" І.Рєпіна.

Федір Кричевський

У репродукціях цю картину бачив кожний, зветься вона "Три віки". Зображує три жіночих обличчя, що уособлюють молодість, зрілість, старість. Три етапи життя, три різних світовідчуття, три покоління. Здавалось би, все так зрозуміло: дівочі веселощі, материнські клопоти, бабусині хвороби... Але ж ні, митець зосереджує увагу на іншому – підкреслює духовну єдність трьох поколінь.

Зображених на полотні жінок ми сприймаємо як єдину родину: бабусю, матір і дочку. Проте художник далекий від сентиментального замилювання родинною злагодою. Його героїні зображені без награної запобігливості й удаваної люб'язності. Жінки різняться не лише віком, а й характерами. Поважні роки бабусі (портретне зображення няні родини Кричевських) не згасили її енергії та життєвих сил. Міцно стиснуті уста свідчать про рішучий характер. Такі живі очі з молодечим блиском бувають у мудрих і завзятих людей. Схожість матері й дочки ретельно підкреслена майстром. Характер дівчини (це портретне зображення дочки художника) безпосередній та щирий. Скільки тепла у відкритому променистому погляді! Та є в ній щось і від бабусиної вдачі – ледь вдовима твердість і категоричність. Обличчя матері (а цей образ художник писав зі своєї дружини) ніби зсередини висвітлене душевним благородством. Йдеться не про показну, ефектну красу, а про глибоку, можливо, не кожному відразу помітну вроду, яка ґрунтується на почутті людської гідності, усвідомленні свого призначення в житті.

Картина має символічний зміст. "Три віки" – втілення неперервності життя і не тільки в суто фізичному розумінні. Художник підкреслив духовний зв'язок між поколіннями, передусім у родині, духовну спадкоємність трьох поколінь сім'ї. Це неначе три ланки ланцюга, що веде з минулого в майбутнє.

І, нарешті, в картині звеличується материнство, прославляється жінка. Тема мадонни, тема материнської відданості й любові - одна з найважливіших і у світовому мистецтві, і в українському.

Автор полотна – Федір Кричевський – знайшов вирішення цієї теми відповідно часові, в якому жив і творив. Картину написано 1913 року – напередодні першої світової війни. Перед тим Кричевський двічі побував у Європі: 1902 року як художник-кореспондент їздив до Великобританії на врочистості з нагоди коронації англійського короля Едуарда Сьомого, а в 1910-1911 роках як стипендіат Петербурзької академії мистецтв відвідав Францію, Німеччину, Італію й Австрію. Відчуваючи воєнне передгрозя, Кричевський звернувся до образу охоронниці людського роду – жінки, матері, нареченої. Бо ж саме жінкам належало винести на своїх плечах страшний тягар війни. Може, через те обличчя героїнь картини "Три віки" приховують незрозумілу їм самим струбованість, потаємне глибоке передчуття...

Кричевський зобразив не сентиментальні характери, не патріархальщину. Від

підкреслив у своїх героїнях нові характери – змістовні й глибокі, увиразнив натури вольові й цілеспрямовані. Саме таких характерів вимагав новий час. Син земського лікаря з містечка Лебедина на Сумщині, Федір Кричевський був здібною дитиною. Працювати був привчений змалечку. Допомагаючи матері у господарстві, навчився куховарити. Для недільних сімейних обідів виліплював з тіста прикраси для святкового пирога, майстрував з масла вишукані фігурки. А ще хлопчик вишивав і в'язав та ще й за власними орнаментами! А як гарно розмальовував в хаті піч і стіни! Скрізь: на підвіконнях, на столі й миснику – вічно досихали виліплені ним з глини свищики, коники і пташки...

У селі Мала Ворожба, куди родина Кричевських переїхала з Лебедина, Федір захопився пам'ятками старовини. Закінчивши лише двокласне училище, але зате з цілим альбомом чудових рисунків, 16-річний Федір вирушає до Москви, щоб вступити до училища живопису, скульптури та архітектури. Звісно, з такою освітою, яку мав Федір, до училища не приймали. Але обдарованого хлопця не могли не помітити. Викладач училища Костянтин Савицький протягом року давав йому уроки рисунка і загальноосвітніх предметів. Успішно склавши екзамени, Федір Кричевський став студентом.

Крім таланту, працелюбності і рідкісної цілеспрямованості, було у характері Кричевського чимало такого, що викликало до нього симпатію навіть холодних і непривітних людей. Це була природна доброта, довірливість, надійність у дружбі та скромність. Життя Федір сприймав з відкритою душею, без жодних нарікань на труднощі, яких, звичайно, не бракувало. А ще – він був чудовим оповідачем. Його розповіді з історії та про народне життя пробуджували у молоді училища (а відтак і в студентів Петербурзької академії мистецтв, де Кричевський навчався протягом семи років) інтерес до України.

Художник любив декоративний соковитий живопис. До речі, неповторна манера письма Кричевського склалася під впливом українського народного мистецтва, зокрема тих самих вишивок, якими він захоплювався у дитинстві. Картини його перейняті святковим, урочистим настроєм, вражають контрастним зіставленням яскравих кольорів. Видатний майстер портрета, Ф.Кричевський розпочав свій творчий шлях як жанрист картиною "Наречена" (1910), яка відразу ж принесла йому широке визнання. Рішуче відмовившись від традиційної розповідно-описової манери, художник зосередив увагу не на розгортанні сюжету, а на характеристиці персонажів. Вишикувавши своїх героїнь в один ряд, художник у центрі композиції помістив образ молодої. Зображена на весь зріст, у святковому вбранні, уже майже готова до вінця, вона стоїть в оточенні подруг і старших жінок. Обличчя дівчини одухотворене, очі збуджено блищать, на устах застигла щаслива посмішка, якої вона не може і не хоче приховати. Художник підкреслює фізичну силу й здоров'я дівчини – риси, що завжди були властиві ідеалові селянської дівочої краси. Молоду оточують дівчата й жінки різного віку; кожна з них по-своєму переживає подію. Дівчата з вінками на головах

дивляться на подругу захоплено й заздрісно, молодиці – з неприхованим співчуттям і жалем, а дві літні жінки, що стоять позаду молодої, - з глибокою задумою й смутком. Колорит полотна підкреслено декоративний, а відсутність зайвих побутових деталей надає картині справді монументального звучання. Широке визнання принесли майстрові картини "Катерина", "Довбуш" диптих "Життя". Істотна особливість композиції картин Кричевського – нижня точка зображення. Вибір цієї точки цілком доцільний, оскільки майстер прагне звеличити людину. Своїх персонажів художник зображував, як правило, на повний зріст, від чого ілюзія масштабності ще більше зростає. Герої картин Кричевського – титани. Як правило, це прості, але наділені почуттям власної гідності люди. За доброту, працелюбність, душевну щедрість художник віддавав їм свій талант і своє серце (За Д.Степовиком та А.Жаборюком; 900 сл.).

1. Федір Кричевський народився

- а) в Чернігові;
- б) в Лебедині;
- в) в Борзні;
- г) в Сумах.

2. Народився художник у родині

- а) священика;
- б) поміщика;
- в) лікаря;
- г) селянина.

3. Професійну освіту Федір Кричевський здобув

- а) у Київській рисувальній школі Миколи Мурашка; Петербурзькій академії мистецтв;
- б) у Московському училищі живопису, скульптури й архітектури; Петербурзькій академії мистецтв;
- в) у образотворчій студії Олександра Мурашка; Петербурзькій академії мистецтв;
- г) в Одеській рисувальній школі; Петербурзькій академії мистецтв.

4. До історії живопису Ф.Кричевський увійшов як

- а) пейзажист;
- б) баталіст;
- в) портретист і жанрист;
- г) жанрист і пейзажист.

5. На картині "Три віки" художник зобразив

- а) свою бабусю, матір і сестру;
- б) свою бабусю, дружину та дочку;
- в) няню родини, дружину та дочку;
- г) сусідку, дружину та дочку.

6. У картині "Три віки" художник підкреслив

- а) неперервність життя в суто фізичному розумінні;
- б) духовний зв'язок між поколіннями;
- в) власний сум за неповторною молодістю;
- г) безжалісність і невмолимість природи.

7. У дитинстві майбутній художник захоплювався

- а) риболовлею, полюванням, мандрівками;
- б) садівництвом, городництвом, рільництвом;
- в) вишиванням, в'язанням, настінними розписами, ліпленням;
- г) дослідженнями лісової флори та фауни.

8. Першу спробу вступити на навчання до художнього закладу Ф.Кричевський зробив

- а) маючи 15 років;
- б) маючи 16 років;
- в) маючи 20 років;
- г) маючи 25 років.

9. У Петербурзькій академії мистецтв Ф.Кричевський навчався

- а) 4 роки;
- б) 5 років;
- в) 5,5 років;
- г) 7 років.

10. Рисами Кричевського, які приваблювали до нього людей, були

- а) комунікативність, енергійність, балакучість, ініціативність;
- б) працелюбність, рідкісна цілеспрямованість, доброта і скромність;
- в) безпосередність, щирість, чуйність, невгамовність;
- г) непосидючість, мобільність, вміння пристосуватися до будь-яких умов.

11. Така характерна для картин Ф.Кричевського особливість, як вибір

нижньої точки зображення, пояснюється тим, що

- а) художник прагнув увиразнити фізичну красу своїх героїв;
- б) художник прагнув показати людину, не обминувши жодної деталі;
- в) художник прагнув звеличити людину;
- г) художник прагнув виділити головного героя полотна між другорядними персонажами.

12. У своїх героях Ф.Кричевський підкреслював передовсім

- а) сентиментальні переживання: чутливість, спроможність до співпереживання;
- б) витонченість почуттів, вразливість, тендітність душі;
- в) невірноваженість, примхливість, непередбачуваність характеру;
- г) почуття гідності, сильний характер, працелюбність, душевну щедрість.

Останні дні, остання дорога

4 вересня 1860 року на річних загальних зборах Академії Мистецтв у Петербурзі конференц-секретар під звуки труб і литавр урочисто оголосив імена новообраних академіків. Серед них було ймення Тараса Шевченка. Академія «...за вправність і знання в гравіювальному мистецтві визнає і вшановує його своїм академіком» і «він має право, носячи це звання, на чин титульного радника». Визнання прийшло в той час, коли Шевченко переживав тяжку особисту драму – розрив з нареченою, – і не принесло багато радості. Сум, туга, невдоволення життям, невдоволення собою все більше давалися взнаки. Він ставав похмурим, уникав дивитися в вічі. Самотність душила. Але біля нього нікого рідного, нікого близького. Не могло розігнати почуття безпритульності й те, що він став тепер знаменитістю, за його власним виразом «модною фігурою». Обіди, вечірки, раути, де кожен старався висловити йому свою прихильність і любов, влаштовувалися один за одним. Але все це робилося в порівняно вибраному колі інтелігенції, а щоб поета могли вітати маси, Товариство допомоги бідним літераторам запросило його виступати на спеціальному вечорі 12 листопада 1860 року. Велика зала була переповнена. Публіка заповнила не тільки усі місця, але й усі проходи. Наелектризована юрба нетерпляче чекала. Ось на естраду вийшов Тарас. Це була не колишня міцна, здорова й сильна людина, що її всі знали на портретах. У його очах не було вже вогню. Лице втратило вираз живого гумору. Зігнулася спина, безсило висіли руки.

Для всіх було ясно, що перед ними не тільки великий поет, але й замордована, хвора людина, що вийшла на волю після довгих років заслання, які одібрали в неї все – молодість, силу, здоров'я, майбутнє. Страшений ентузіазм охопив аудиторію. Крім оплесків і вибухи захвату потрясли стіни залі, що ніколи не чула таких овацій. Тарас Григорович, розгублений, приголомшений, несміливо вклонявся і нарешті не витримав – ридання підступили йому до горла. Тремтячими руками затулив він обличчя і кинувся з естради. Трохи заспокоївшись, він повернувся й почав читати. Так, до Шевченка прийшла і слава, й пошана, але занадто пізно. Здоров'я хутко підпадало. Докучав біль у грудях, було важко дихати. Лікарі радили берегтися, не виходити з хати. А він все ще поривався бачитися з друзями. Незадовго перед Різдвом казав Черненкові: «Колядувати до куми хоч на чотирьох вилізу». На святки він справді бував у гостях. І відразу ж наступило різке погіршення. Новий 1861 рік зустрів Шевченко прикутим до ліжка. «Погано я зустрів цей поганий новий рік», – писав він 22 січня Варфоломієві, троюрідному братові й своякові, і квапив його з купівлею землі під Каневом. Згодом трохи покращало, Шевченко дещо малював.

14 лютого, вперше за два місяці, береться Шевченко за перо і пише свою останню поезію, сповнену гіркою передчуття.

24 лютого, напередодні іменин, Шевченка відвідав Костомаров. Шевченко сидів за столом, навкруги лежали недокінчені роботи. Поет хвалився, що

почуває себе набагато краще. Між іншим показав золотий годинник, що його недавно купив. Це перший раз в житті він завів собі таку розкіш, і показував той годинник з чисто дитячою втіхою.

А через дві доби, о пів на шосту ранку Шевченка не стало. Газета «Северная пчела» писала 26 лютого: «З убогої кімнати небіжчика розійшлася страшна звістка по Академії, ширилася далі й далі, летіла по місту, розшукуючи друзів і братів, наносячи кожному рану в серце». Безповоротна втрата сушила тугою, налягала тягарем на груди. 28 лютого вранці відправляли похоронну службу. Весь університет, вся Академія проводжали його домовину, лавровими вінками вкриту. Студенти не дали їй коням везти, а самі несли аж до самісінької ями. Багато людей усякого чину йшло за домовиною. Університетська набережна від Двірцевого до Миколаївського мосту була буквально загачена народом. Понад півтори тисячі проводили Шевченка до Смоленського цвинтаря. Було б, мабуть, і ще більше, якби поліція дозволила надрукувати повідомлення про смерть Шевченка відразу, а то воно з'явилося в газеті лише в день похорону. Лапятий сніг падав і падав, вкриваючи землю, екіпажі, людей, коней. Жодні похорони, які я бачив з того часу, – Терпигорєв, – не мали тієї широти й простоти, безпосередності й не надуманості, як ці Шевченкові. Як поетична діяльність Шевченка надовго залишиться серед найкращих сторінок українського письменства, так і сам день похорону назавжди залишиться знаменним в історії української громадськості.
(За О. Соловей; 642 слова)

1. Звання академіка Шевченкові було присвоєно у:

- а) 1860 році;
- б) 1861 році;
- в) 1859 році;
- г) 1858 році.

2. Особиста драма, яку переживав в той час Шевченко:

- а) смерть матері; б) смерть батька;
- в) смерть дідуся; г) розрив з нареченою.

3. Мета, з якою Товариство допомоги бідним літераторам запросило Шевченка виступити на спеціальному вечорі:

- а) щоб його могли вітати маси;
- б) щоб прослухати нові поезії;
- в) щоб проголосити академіком;
- г) щоб познайомити з молодими літераторами.

4. Коли на естраду вийшов Тарас, публіка побачила, що це:

- а) сповнена сил і здоров'я людина;
- б) широкоплечий велетень;
- в) кремезний чоловік;
- г) не колишня міцна, здорова й сильна людина.

5. Роки відібрали в поета:

- а) молодість, силу, здоров'я, майбутнє;
- б) близьких людей;
- в) рідню;
- г) наречену.

6. Новий 1861 рік Шевченко зустрів:

- а) у колі друзів;
- б) прикутим до ліжка;
- в) у колі сім'ї;
- г) у дорозі.

7. Т. Г. Шевченко хотів купити землю:

- а) під Києвом;
- б) під Каневом;
- в) під Полтавою;
- г) під Черкасами.

8. Напередодні іменин Шевченка відвідав:

- а) Жуковський;
- б) Брюллов;
- в) Сошенко;
- г) Костомаров.

9. Шевченко помер:

- а) о пів на сьому ранку;
- б) о пів на шосту ранку;

- в) о пів на шосту вечора;
- г) о пів на восьму ранку.

10. Про смерть Т. Г. Шевченка повідомила газета:

- а) «Северная пчела»;
- б) «Северная звезда»;
- в) «Вестник»; г) «Московские ведомости».

11. Повідомлення про смерть Шевченка з'явилося:

- а) за день до похорону;
- б) у день похорону;
- в) після похорону; г) за два дні до похорону.

12. У день похорону:

- а) ішов град; б) була ожеледиця;
- в) падав лапятий сніг;
- г) ішов дощ.

Феномен Івана Франка

Ця ніч мала стати для нього останньою, і він це знав. Хотів діждатися сонця і ранку. Біля ліжка куняли ті, хто за ним доглядав, – випадкові чужі люди. Не було поруч ні дружини, ні дітей. Мусив помирати без них...

Тривала кривава війна. Із фронту надходили сумні вісті: розбито бойові сили січових стрільців, які мали здобути Українську державу, уже вкотре пересварилися українські проводирі...

Це мучило. Тепер, перед обличчям смерті, усі його старання й старання всіх мучеників за українську ідею видавалися марними. Даремною видавалася дорога через випечену сонцем пустелю, якою він, як біблійний Мойсей, вів свій народ. У маренні бачив, як до землі обітованої його народ ішов, нарікаючи на лиху долю, злих сусідів, яких із доброти сердечної називав «воріженьками», котрі мали згинуть, як роса на сонці. Проте вороги не гинули, гинув народ у ярмі... Та ні, це був не народ, це пленталася зледащіла маса, позбавлена гарту й сили волі, нездатна або заледве здатна до політичного життя на власному смітнику. Вона, ця маса, називала себе хохлами, русинами, малоросами. Вона давно забула свої корені, їй видавалося за найкраще стояти в чужому хліві бидлом, споживаючи те, що кинуть під ноги... Франко гнав це стадо бичем своєї Думки, свого Слова. У кінці життя, оглядаючись на свій труд, він мав право з гіркотою вимовити:

Ті слова про обіцяний край для їх слуху – се казка;

М'ясо стад їх, і масло, і сир – се найвища ласка.

Йому ж на цій дорозі випадали тюрми та етапи. Від тих етапів йому відпадали нігті, а ноги перетворювались на криваву запечену рану. Пригадав, як мачуха, добра й милостива жінка, після того, як його пригнали в Нагуєвичі (а він марив у тифозній лихоманці), молилась і благала Бога покласти край його мукам, забравши в інший, кращий світ. Пригадалось, як мудрий вітчим радив йому кинути все й піти служити в монастир...

Франкові належать слова, які нині, коли все, у тім числі й совість, продається лише за долари, можуть лише здивувати. «Коли...по змозі й силі працюю для Русі, то... не з причин сентиментальної натури. До цього примушує мене почуття собачого обов'язку. Як син селянина-русина, вигодований чорним селянським хлібом, працею твердих селянських рук, почуваю обов'язок панщиною всього життя відробити ті шеляги, які видала селянська рука на те, щоб я міг видряпатись на висоту, де видно світло, де пахне воля, де ясніють вселюдські ідеали». Саме так «вселюдські ідеали», - це казав Іван Франко, якого Ленін вважав "українським буржуазним націоналістом". А Микита Хрущов, коли йому запропонували відзначити 100-річчя від дня народження Франка, відповів, що зараз «не время заниматься» такими питаннями, зараз «страда», треба думати про мільйонний пуд державі! Геній Франка виявився не лише в літературній творчості, а й в тому, що вже в тих умовах він добачив, як створити плацдарм для Української держави. Він організував радикальну партію – першу політичну силу українців у Галичині з чітко визначеною кінцевою метою і вказав механізми досягнення цієї мети. Цей шлях майбутні світочі наук назвуть «парламентським» і

зазначать, що нічого з того б не вийшло, бо державу можна здобути лише революціями, подібними до жовтневого перевороту...

Коли стало зрозуміло, що земля обітована не є міфом, коли вдарив у ніздрі запах влади, всі оті проводирі почали будувати Українську державу задля... власних кишень. А Франко став зайвим – його оголосили «політичним трупом». З нього кепкували. Про нього розпускали найогидніші плітки. Його титанічну працю називали «продукцією», у кожному творі шукаючи плагіат. Усе це Франко називав заганянням «мільйона дрібних шпильок під нігті». До цього він звик.

Франко був сумлінням нації, її інтелектом. За всі пережиті кривди, образи, страждання йому було досить побачити, як народ поволі підіймається, свідомо шукаючи шляхів правди й волі. Заради цього міг нести ціле своє життя важкий хрест. І ніс його гідно.

Він відійшов у вічність 28 травня 1916 року о 16 годині у своєму запущеному домі, самотньо, при випадкових чужих людях.

Його похорон став одним з наймасовіших у тодішньому Львові. Франко похований на Личаківському кладовищі.

Не так давно Львів Багатолюдно ховав Володимира Івасюка та Ігоря Білозіра. Ми перетворилися на націю, яка навчилися пишно проводити на той світ своїх мучеників

(За Р.Гораком; 655 сл.).

1. Іван Франко помер під час

- а) Російсько-турецької війни;
- б) Кавказької війни;
- в) Першої світової війни;
- г) Другої світової війни.

2. Франка називають Мойсеєм, тому що

- а) так він називав себе сам;
- б) так називали його найближчі друзі;
- в) так називали його члени родини;
- г) його діяльність була подібною до місії Біблійного Мойсея – героя однієї з Франкових поем.

3. Біблійний Мойсей вів свій народ

- а) з єгипетської неволі до землі обітованої;
- б) з рідної землі до землі обітованої;
- в) з родючої землі до землі обітованої;
- г) з неродючих ґрунтів до землі обітованої.

4. Рідне село Івана Франка зветься

- а) Криворівня;
- б) Нагуєвичі;
- в) Біївці;
- г) Теліженці.

5. Франко зазначав, що до роботи заради Русі його спонукає

- а) почуття патріотизму;
- б) громадянський обов'язок;
- в) почуття собачого обов'язку;
- г) необхідність утримувати сім'ю.

6. Слово сентиментальний має таке значення:

- а) критично-недовірливий до всього;
- б) такий, у якого зовнішня форма суперечить змістові;
- в) надмірно чутливий, здатний легко розчулитися;
- г) розсудливий, здійснений шляхом логічних міркувань.

7. Ленін вважав Франка

- а) видатним митцем світового рівня;
- б) людиною енциклопедичних знань;
- в) борцем за народні інтереси;
- г) буржуазним націоналістом.

8. Франко став засновником першої в Галичині

- а) комуністичної партії;
- б) радикальної партії;
- в) соціалістичної партії;
- г) демократичної партії.

9. Іван Франко відійшов у вічність

- а) у травні 1911 року;
- б) у лютому 1913 року;

- в) у травні 1916 року;
- г) у серпні 1920 року.

10. Вираз нести свій хрест має таке значення:

- а) відчувати фізичне або моральне напруження;
- б) терпіти великі страждання в ім'я ідеї; в) виконувати нав'язану кимсь не свою роботу;
- г) виконувати тяжку працю без жодної допомоги та підтримки.

11. Іван Франко похований

- а) у Києві на Байковому кладовищі;
- б) у Києві на Лук'янівському кладовищі;
- в) на Личаківському кладовищі у Львові;
- г) на кладовищі села Нагуєвичі.

12. Слово феномен означає

- а) намагання поставити віру над розумом;
- б) виняткове, незвичайне, рідкісне явище;
- в) кінцевий пункт дистанції у змаганнях;
- г) бойовий прийом у рукопашному бою.

Тест «Односкладне речення»

1. На які типи поділяються прості речення за структурою граматичної основи:
 - а) сполучникові, безсполучникові;
 - б) поширені, непоширені;
 - в) повні, неповні;
 - г) двоскладні, односкладні.
2. Як поділяються речення залежно від наявності/відсутності структурно обов'язкових членів речення:
 - а) прості, складні, ускладнені;
 - б) поширені, непоширені;
 - в) повні, неповні;
 - г) окличні, неокличні.
3. На які групи поділяються дієслівні односкладні речення:
 - а) означено-особові, узагальнено-особові, безособові;
 - б) означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові;
 - в) означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, називні;
 - г) означено-особові, неозначено-особові, інфінітивні.
4. Серед наведених речень знайдіть повне двоскладне, у якому присудок виражений прикметником:
 - а) Духовна зброя дужча за тілесну. (Г. Сковорода);
 - б) Фіалкова тиша кричала, ворушились гірські хребти... (О. Ольжич);
 - в) Сорочку гамівну на душу не зодягнеш. (І. Малкович);
 - г) Я брід любові чесно перейду і, дасть Господь, ні раз не пожалкую. (Н. Горик).
5. Серед наведених речень знайдіть неповне з пропущеним простим дієслівним присудком:
 - а) Мого літа раннє пригасання... (О. Орач);
 - б) Звикаймо багатьма шляхами іти до однієї мети. (В. Забаштанський);
 - в) Чужі: й земля, і небо тут, і люди, і місяця золотосрібний ріг. (Є. Маланюк);
 - г) Бджола жалить жалом, а людина словом. (Нар. тв.);
6. Серед наведених речень знайдіть односкладне означено-особове:
 - а) Ти – моя відрода, нене моя мила. (Г. Козакова);
 - б) Дивись на зорі – не здавайся зморі. (І. Драч);
 - в) Мало прожити життя – треба життя зрозуміти. (Є. Плужник);
 - г) Без Слова рідного земля – як без батьків дитина. (С. Бурлаков).
7. Серед наведених речень знайдіть односкладне неозначено-особове:
 - а) Благослови життя, як за вікном є сад. (Г. Тарасюк);
 - б) Іду, як заморожена, над прірвою в блакитному саду... (Л. Костенко);
 - в) Вологі очі опівночі я цілував, як свіжі квіти. (В. Лісняк);
 - г) Світилися, як дві зірочки малі, у щасті, наче в купелі, купалися. (Н. Пукас).
8. Серед наведених речень знайдіть односкладне узагальнено-особове:
 - а) Мамо, мамо! Землю обійдем, а ріднішої ніколи не знайдем! (Н. Завальська);

б) Шукай мене в прелюдіях дощу, знайди мене у мареві шовковім, врятуй мене від сміху і плачу цієї божевільної любові. (С. Волковецька);

в) Слухай кожного, але не з кожним говори. (Нар. творчість);

г) Придушу свій невпинний спогад, буду радість давати й сміх. (О. Теліга).

9. Серед наведених речень знайдіть односкладне безособове, в якому головний член виражений безособовим дієсловом:

а) Не довелось вам падать на коліна під знавіснілих яничарів крик. (О. Ковальчук);

б) Було і мрій, було й провин без ліку й міри. (О. Софієнко);

в) Ні, словом любові підкорено буде прегрішний цей світ. (І. Редчиць);

г) Повір у ніжність, світлу, всепрощальну, помножену на миті і роки. (Н. Диб'як).

10. Серед наведених речень знайдіть односкладне інфінітивне речення:

а) В день такий віддатись поцілункам! В день такий цілим натхненням жить! (О. Теліга);

б) І мені до нестерпу хочеться у гніздечко твоєї руки. (Г. Калюжна);

в) Пахне мальвами та любистком, свіжим сіном і листом м'яти. (І. Олійник);

г) Упавши раз, уперто піднімайся, крокуй, іди, та плакати не смій! (М. Карапка).

Тест «Складносурядне речення»

1. Складносурядним називається речення, частини якого:

- а) нерівноправні за змістом і граматично та поєднуються сурядними сполучниками;
- б) рівноправні за змістом і граматично та поєднуються сурядними сполучниками;
- в) рівноправні за змістом і граматично та поєднуються сурядними й підрядними сполучниками;
- г) рівноправні за змістом і граматично та поєднуються не сполучниками і сполучними словами, а лише інтонацією.

2. Знайдіть складносурядне речення:

- а) Помолюсь крадькома на твоє праслов'янське обличчя, і зоря покладе на мовчання моє печать. (Б. Олійник);
- б) Наснився сад в веснянім цвіті, струнка смерічка край воріт і найрідніша в цілім світі матуся сива на дворі. (М. Бакай);
- в) Для тебе вмерло все, що серце гріє, а я живу минулим, як на гріх. (Т. Севернюк);
- г) Маєш маму – тепло її хати перейме щемні болі твої. (В. Василяшко).

3. Назвіть різновиди складносурядного речення:

- а) з єднальними і розділовими сполучниками;
- б) з розділовими і протиставними сполучниками;
- в) сполучникові і безсполучникові;
- г) єднальні, розділові, протиставні.

4. Назвіть сполучники, що передають єднальні відношення в складносурядному реченні:

- а) та, і, й, ні...ні, ані...ані;
- б) і, й, та, чи, ні...ні;
- в) ні...ні, але, не тільки, а, й;
- г) то...то, не то...не то, і, й, та.

5. Вкажіть складносурядне речення з єднальними відношеннями:

- а) Уже за вирій відлітає літо і звідти не повернеться ніколи. (В. Лелек);
- б) Щастя твоє летить, і радість розгорнула крила, і погожий день обіймає побатьківському. (Є. Гуцало);
- в) Прийдуть ще дні для журби, днів же для щастя так мало... (О. Олесь);
- г) Праведник може спіткатись на тропях земних з нечистивим, але між душами їх путь несходима лежить. (М. Орест);

6. Назвіть сполучні засоби, якими пов'язуються частини складносурядного речення з розділовими відношеннями:

- а) і, й, та, ні... ні, хоч... хоч;
- б) але, і, зате, проте, однак;
- в) та, ні... ні, чи, хоч... хоч, а зате;
- г) або, чи, або... або, чи... чи, то... то.

7. Укажіть складносурядне речення з розділовими відношеннями:

- а) Відійшла журавлина пора, відлетіли з озеречка й останні качки, і вже за хатою в золотій метелиці листу кружляє, гуде падолист. (М. Стельмах);

б) І де вже тут до казки-ласкавиці, як дощ січе, як упадає грім! (А. Малишко);
в) Чи ти - любов, чи ти – розрада, із чарівним розльотом брів, чи тільки відгомін любові... (Г. Донець);

г) Вночі небо належить всесвіту, а вдень – землі, розцвітає її барвами й живе її життям. (Ю. Мушкетик).

8. Якими сполучними засобами пов'язуються частини складносурядного речення з протиставними відношеннями:

а) але, але все-таки, та (=але), однак;

б) а зате, і зате, і лише, і все одно;

в) або, чи, то, і лише;

г) і до того, і тільки, і тому, але зате.

9. Укажіть складносурядне речення з протиставними відношеннями:

а) Тим часом сонце викотилось, як розжарена куля, і воду в ставу закрасило золотом і кров'ю. (Б. Лепкий);

б) Так вже дивно буває на світі: друг найближчий – і ворог же твій. (О. Олесь);

в) Нехай поляжу при меті, хай плоть і кров моя зітліє, але не зраджу в самоті моєї віри і надії. (А. Малишко);

г) Можна п'яніти від усього, але найприємніше оп'яніння від праці й любові. (У. Самчук).

10. У якому складносурядному реченні протиставний сполучник вжито в значенні єднального?

а) Одну я любив за веселість, другу я за вроду кохав, а третій за сонячний усміх квітками дорогу встилав. (О. Олесь);

б) Ніч уже зовсім налягла на землю, а в додаток ще й туман піднімався. (Панас Мирний);

в) Слова – полова, але огонь в одежі слова – безсмертна чудотворна фея, правдива іскра Прометея. (І. Франко);

г) Людина йде з життя, а її чесна праця залишається в пам'яті інших людей. (Ю. Збанацький).

Тест

«Складнопідрядне речення»

1. Складнопідрядним називається речення, частини якого:
 - а) нерівноправні за змістом, поєднуються відповідною інтонацією та сполучниками підрядності і сполучними словами;
 - б) рівноправні за змістом, поєднуються відповідною інтонацією та сполучниками підрядності;
 - в) рівноправні за змістом, поєднуються відповідною інтонацією та сполучними словами;
 - г) нерівноправні за змістом, поєднуються відповідною інтонацією та сполучниками сурядності.
2. Знайдіть складнопідрядне речення:
 - а) Зривається вихор, і білий-білий цвіт метелицею в'ється по галяві. (Леся Українка);
 - б) Реве Дніпро, й лани широкополі медами пахнуть, колосом шумлять. (А. Малишко);
 - в) Не хочу я, щоб знов пекла мене війна в журбі. (Григорій Тютюнник);
 - г) Вдалині хиталися дерева і синів задуманий прибій. (В. Сосюра).
3. Знайдіть речення, в якому підрядна частина стоїть перед головною:
 - а) Відомо, що саме сила волі і бажання виграти часто дають змогу слабшим перемагати сильніших. (В. Собко);
 - б) Я люблю, коли в листя зелене дерева одягає весна, і під вітром хитаються клени, і співає в квітках далина. (В. Сосюра);
 - в) Якби оті проміння золоті у струни чарами якими обернути, я б з них зробила золотую арфу. (Леся Українка);
 - г) Людині треба, щоб її робота залишалася після неї жити. (Ю. Яновський).
4. Знайдіть речення, в якому підрядна частина стоїть всередині головної:
 - а) Виходить, уже не мертвий ліс, бо лебеді принесли на своїх крилах весну і життя! (М. Стельмах);
 - б) Поглянь: який то світ кипить, блакитно-синьо-срібно-сірий. (Л. Горlach);
 - в) Страшно безсило малим чути себе перед смертю, але страшніше, коли ні за що вмерти! (Б. Олійник);
 - г) Той, хто зневажливо ставиться до рідної мови, не може й сам викликати поваги до себе. (О. Гончар).
5. Знайдіть речення, в якому вжито вказівне слово:
 - а) Ніколи в бурі не загине, хто Прометея має дух. (В. Сосюра);
 - б) Цвіте липа так буйно й розкішно, що все місто плаває в задумленому мареві. (Ю. Яновський);
 - в) Споглядаю, як ліс проростає осінньою синню. (В. Коротич);
 - г) Земля тремтить у млості і ронить пелюстки, і невідомі гості злітаються в садки. (М. Рильський).
6. Знайдіть речення з підрядним означальним:
 - а) А в гущавині парку зацвів одурілий жасмин в листопадові дні, що подібні на сутінки моргу. (О. Слоньовська);
 - б) Бажаний гість прийшов, мов місяць зійшов. (Нар. тв.);

в) Калина так хизується красою, що байдуже їй до всього на світі. (Леся Українка);

г) Погодився б жити в засніженій тучі, щоб тільки народів промінь світив. (А. Малишко).

7. Знайдіть речення з підрядним з'ясувальним:

а) Дарма, що серце чує гострий біль – я прагну знов у шторми й дальні рейси. (Д. Луценко);

б) Єдиний мій, найкращий в світі, змилуйся, бо спалиш мене пристрасстю дотла. (О. Слоньовська);

в) Здається вічністю буття маленька мить, перед якою навіть смерть безсила. (Л. Дмитерко);

г) Лиш хто народу рідного не любить, піде по світу тихим жебраком і просячи до щастя шлях загубить. (Д. Павличко).

8. Знайдіть речення з підрядним часу:

а) Коли життя ти не учасник, а тільки свідок віддаля, дарма чекатиме прекрасних від тебе подвигів земля. (М. Рильський);

б) Земля і небо в тому супокої, коли задумлива природа переступає рубіж від осені до весни... (М. Подолян);

в) Завітай навесні, коли синя фіалка в чисте небо погляне здивованим оком. (М. Сингаївський);

г) Не перекладай на інших те, що мусиш зробити сам. (В. Сухомлинський).

9. Знайдіть речення з підрядним місця:

а) Скільки б у лісі не було солов'їв, у кожного своя пісня. (Р. Дідула);

б) Хіба розумно чинить той, хто, починаючи довгий шлях, в ході не дотримується міри? (Г. Сковорода);

в) Була такою темною ця ніч, немов всі зорі очі затулили. (Т.Севернюк);

г) Де діти перестають любити й поважати батьків, там кінець усьому. (В. Сухомлинський).

10. Знайдіть речення з підрядним причини:

а) Як будеш, земле, ти щасливою, то буду в щасті жить і я. (П. Сингаївський);

б) Саме вона, праця, є тією енергією, яка рухає крила народу – його душу й думу. (М. Подолян);

в) ...Найгіркіша правда утверджує в душі прагнення бути хорошим, бо правда за самою природою ніколи не принижує людської гідності. (В. Сухомлинський);

г) Порівнювати чистоту душі з білизною снігу досить ризиковано: надто багато сажі у повітрі. (Ірина Вільде).

**Контрольна робота
з мовної теми**

«Стилістика мови. Культура мовлення. Стилістичні засоби фонетики»

Варіант 1

Завдання 1-6 мають по 4 варіанти відповіді, серед яких лише 1 правильний варіант. Потрібно вибрати 1 правильний варіант відповіді.

1. Стилістика вивчає:
 - А культуру мовлення;
 - Б мовлення як сукупність мовних дій;
 - В виражальні мовні засоби і стилі мовлення;
 - Г лексику, фразеологію, морфологію, синтаксис.
2. Емоційно-експресивне забарвлення мовних явищ і поняття синонімії – невід’ємний компонент:
 - А мовної норми;
 - Б розмовного стилю;
 - В мовлення людини;
 - Г стилістики мови.
3. Вищий рівень володіння мовою характеризується:
 - А чистотою, правильністю мовлення;
 - Б емоційністю, виразністю, комунікативною доцільністю мовлення;
 - В дотриманням орфоепічних правил;
 - Г милозвучністю мови.
4. Співвідношення між буквами і звуками української мови таке:
 - А 32 букви і 32 звуки;
 - Б 33 букви і 23 звуки;
 - В 28 букв і 38 звуків;
 - Г 33 букви і 38 звуків.
5. У яких випадках губні звуки перед йотованими звучать твердо:
 - А якщо між ними і голосним вимовляється [й];
 - Б при швидкому темпі мовлення;
 - В завжди;
 - Г у словах іншомовного походження.
6. Визначити рядок, у якому всі слова пишуться з апострофом:
 - А здоров..я, валер..янка, моркв..яний, м..ята;
 - Б пір..їнка, з..єднати, трав..янистий, повітр..яний;
 - В надвечір..я, зор..яний, сув..язь, солов..їний;
 - Г різнотрав..я, торф..янистий, п..янкий, під..їхати.

Завдання 7-10 мають по 6 варіантів відповіді, серед яких лише 3 правильні варіанти. Потрібно вибрати 3 правильні варіанти відповіді.

7. Визначити рядки, у яких у словах пропущено м’який знак:
 - А павутинці, тонший, ріжте, рибонці;
 - Б квітонці, кобзар, менший, держално;
 - В гуцулський, весняний, голці, піднося;
 - Г онучечці, Харків, шістсот, дівчинці;
 - Д корабельня, балабончик, цяцькатись, кузня;

Е галинчин, женьшень, дівчиноньці, бриньчати.

8. Визначити рядки, у яких правильно виділено наголошені голосні у словах:

А Покрова;

Б Водохреще;

В Великодня (від Великдень);

Г Полтавщина;

Д Лукич (від Лука);

Е Іллівна (від Ілля).

9. Визначити рядки, у яких звуки [у] – [в] розрізняють значення слів:

А вправа, вклад;

Б урожай, вчинок;

В вголос, увечері;

Г уміння, учення;

Д враження, вступ;

Е устав, уряд.

10. Визначити рядки, у яких слід уживати в усіх словосполученнях прийменник у:

А експонат (в, у) музеї, птах (в, у) небі, участь (в, у) форумі;

Б поїхати (в, у) відрядження, наймиліше (в, у) світі, здали (у, в) архів;

В побувати (в, у) Львові, квітник (в, у) саду, залишитися (у, в) спогадах;

Г оселя (в, у) рушниках, віра (в, у) безсмертя, вишня (в, у) цвіту;

Д прийшов (в, у) дім, прочитав (в, у) журналі, зустрілися (в, у) фойє;

Е дізнався (в, у) фахівця, книга (в, у) професора, відлитий (в, у) бронзі.

11. Прочитати речення. Визначити, у яких з них слід ужити у, а в яких – і.

1. Хвилина – (і, й) табун мов буря понесла (М. Рильський). 2. (І, Й) долом геть собі село понад водою простяглося (Т. Шевченко). 3. Ніч уже зовсім налягла на землю, а в додаток ще (і, й) туман піднімався (Панас мирний). 4. (В, у) пісні наша доля (Л. Осока). 5. То мати гукає, то мати шепоче мене виряджаючи (у, в) дальню дорогу (П. Воронько). 6. Стоїть на видноколі мати – (у, в) неї вчись (Б. Олійник).

12. Встановити відповідність:

1. Наголос не розрізняє значень і форм слів. А запальний – запальний,
розділ – розділ;

2. Наголос розрізняє лексичне значення слів. Б завжди – завжди,
помилка – помилка;

3. Наголос розрізняє граматичне значення слів. В зорі – зорі, насипати –
насипати.

**Контрольна робота
з мовної теми**

**«Стилістика мови. Культура мовлення. Стилістичні засоби фонетики»
Варіант 2**

Завдання 1-6 мають по 4 варіанти відповіді, серед яких лише 1 правильний варіант. Потрібно вибрати 1 правильний варіант відповіді.

1. Культура мовлення розглядає:
А дотримання мовних норм;
Б мову й мовлення;
В відбір виражальних мовних засобів для їх функціонування в мовленні;
Г стилістику мови й стилістику мовлення.
2. До загальних ознак функціонального стилю належать:
А поняття синонімії та емоційно-експресивне забарвлення;
Б стильові риси;
В дотримання мовних норм;
Г структурованість, логічність і науковість.
3. Нижчий рівень володіння мовою характеризується:
А використанням жаргонізмів, діалектизмів, розмовно-зниженої лексики;
Б емоційністю, виразністю, комунікативною доцільністю мовлення;
В стилістичною нормою;
Г чистотою, правильністю мовлення.
4. Правильне співвідношення голосних і приголосних звуків таке:
А 10 голосних і 23 приголосних звуки;
Б 10 голосних і 28 приголосних звуків;
В 6 голосних і 33 приголосних звуки;
Г 6 голосних і 32 приголосних звуки.
5. Дзвінкий [г] перед глухим [т] звучить як:
А [х];
Б [г];
В [г];
Г [к].
6. Визначити рядок, у якому всі слова пишуться з апострофом:
А безвітр..яний, бур..ян, з..їзд, верф..яний;
Б В..ячеслав, плем..я, трьох..ярусний, львів..яни;
В пуп..янок, кучер..явий, надв..язати, Св..ятослав;
Г без..ядерний, м..яч, арф..яр, мавп..ячий.

Завдання 7-10 мають по 6 варіантів відповіді, серед яких лише 3 правильні варіанти. Потрібно вибрати 3 правильні варіанти відповіді.

7. Визначити рядки, у яких правильно написано всі слова з м'яким знаком:
А намагаються, заморозь, доньчин, спільчанський;
Б стрілецький, військо, звертаються, Горький;
В працьовитий, восьмий, виходьте, легенько;

Г кінський, кухонь, лікарь, складаються;
Д бринчати, деренчати, пилинці, їдальня;
Е няньчин, друкарень, стань, Мельничук.

8. Визначити рядки, у яких правильно поставлено наголоси:

А вишивані сорочки;

Б видання книжок;

В новий каталог;

Г люблю солодощі;

Д урочистий випадок;

Е навчання в школі.

9. Визначити рядки, у яких можливе чергування перших звуків у всіх словах:

А україночка, увічливий, імення, вщухнути, ущент;

Б йти, вбрід, удосвіта, вклеєний, вчительство;

В взаємини, узбіччя, ураган, ідеолог, власник;

Г вродливиця, учасник, інакший, взуття, урочище;

Д уперше, впродовж, ймовірно, все одно, вчений;

Е втрюх, вдосконалити, вбрання, уява, укладач.

10. Визначити рядки, у яких дотримано чергування *і – й*:

А троянди й виноград, атом і ядро, мить і вічність, сучасник і пращур;

Б злагода і єдність, дуб і береза, гуде й шумить, Олена і Єгор;

В тихо і тепло, мороз й сніг, графіка і орфографія, Ірина й Ярослав;

Г правда і кривда, у книзі йдеться, прозаїки й поети, Леся і Юрій;

Д любов й ненависть, гори й яри, гречний й привітний, день й ніч;

Е пава і гава, ліс і степ, Клара й Яків, досвід і наївність.

11. Прочитати речення. Визначити, у яких з них слід ужити *у*, а в яких – *і*.

1. Хвилина – (і, й) табун мов буря понесла (М. Рильський). 2. (І, Й) долом геть собі село понад водою простяглося (Т. Шевченко). 3. Ніч уже зовсім налягла на землю, а в додаток ще (і, й) туман піднімався (Панас Мирний). 4. (В, у) пісні наша доля (Л. Осока). 5. Стоїть на видноколі мати – (у, в) неї вчись (Б. Олійник). 6. То мати гукає, то мати шепоче мене виряджаючи (у, в) дальню дорогу (П. Воронько).

12. Встановити відповідність:

1. Наголос не розрізняє значень і форм слів. А замок – замок,
приклад – приклад;

2. Наголос розрізняє лексичне значення слів. Б ноги – ноги, засипати
– засипати;

3. Наголос розрізняє граматичне значення слів. В зокрема – зокрема,
весняний – весняний.

Контрольна робота
з мовної теми
«Правописні норми української мови»

Варіант 1

Завдання 1-7 мають по 4 варіанти відповіді, серед яких лише 1 правильний варіант. Потрібно вибрати 1 правильний варіант відповіді.

13. Визначити рядок, у якому є орфографічна помилка:
- А гордіїв вузол, Гордіїв комп'ютер;
 - Б Довженкові фільми, Довженків сад;
 - В Почаївська Лавра, почаївська пам'ятка;
 - Г Шевченківська премія, шевченківська земля.
14. Визначити рядок, у якому є помилки в коренях слів:
- А померезити, кажан, паперовий, криниченька, пором;
 - Б велетень, глибочінь, президент, погарячитись, серпневий;
 - В щебетати, левада, катушка, грибники, узбережжя;
 - Г технічний, блещати, хрестоносець, козуля, слав'янський.
15. Визначити рядок, у якому є помилки у вживанні подовжених та подвоєних приголосних:
- А осінній, вихованний, лються, відзеркалювати;
 - Б сказаний, молоддю, розрісся, старанний;
 - В лялий, тінню, розкішню, бовваніти;
 - Г статей, шалений, істинний, піввідра.
16. Визначити рядок, у якому в усіх словах відбулося спрощення приголосних:
- А влас..ний, безвиїз..ний, зліс..ний, гіган..ський, кіс..лявий;
 - Б тріс..нути, пес..ливий, хворос..няк, облас..ний, зас..нути;
 - В ліс..ник, зап'яс..ний, хвас..нути, провіс..ник, шіс..надцять;
 - Г сер..це, шелес..нути, гус..нути, ціліс..ний, радіс..ний.
17. Визначити рядок, у якому допущено помилки в чергуванні голосних:
- А Чернігова, річний, доріжці, більшості;
 - Б хлібороб, розгін, новобудова, ночі;
 - В роковини, газопровід, опік, подорожувати;
 - Г пішохід, будівля, обпикти, ніжністю.
18. Визначити рядок, у якому допущено помилки в чергуванні приголосних:
- А кавказький, гадяцький, верещати, козацтво;
 - Б латишський, поштовий, мангишлацький, воронежський;
 - В бряжчати, мандрівництво, черкаський, птаство;
 - Г сільський, розміщувати, самаркандський, висаджений.
19. Визначити рядок, у якому всі іншомовні слова написані правильно:
- А гідромасаж, імібілізація, Кассандра, Ватт;
 - Б імітація, іподром, зуммер, ірреальний, кілька тонн;
 - В інтер'єр, вар'єте, квартир'єр, Женевська, Руж'є;
 - Г інтермецо, піца, брутто, ін'єкція, пріоритет.

Завдання 8-13 мають по 6 варіантів відповіді, серед яких лише 2 правильні варіанти. Потрібно вибрати 2 правильні варіанти відповіді.

20. Визначити рядки, у яких у всіх словах слід вставити *о*:

- А г..рчаний, ч..рниця, к..люжа, к..тушка;
- Б пш..но, к..зак, к..жух, ж..рна;
- В с..лома, р..зумний, л..пух, г..нити;
- Г п..гано, ч..ловік, пш..ниця, ч..рниця;
- Д б..гатство, кр..пива, л..патий, ж..натий;
- Е смол..скип, ..таман, поч..рніти, ж..вріти.

21. Визначити рядки, у яких допущено помилки у вживанні подвоєних та подвоєних приголосних:

- А числений, розява, віконниця, довгожданий;
- Б піддашся, благословенний, молодістю, наллеш;
- В подорожжю, сировинний, зняряддя, поораний;
- Г сторіччя, чуттєвий, озброєний, попідтинню;
- Д згаданий, широченний, неблаганний, сажений;
- Е священник, овва, миттю, Прип'ятю.

22. Визначити рядки, у яких допущено помилки в чергуванні голосних:

- А кольору, куреня, восьминіг, річний;
- Б вівса, шепотіти, прислів'я, торговельний;
- В папіру, болотце, семирічка, словник;
- Г Харківа, літати, чорнило, білоцерковський;
- Д семикутник, слова, покіс, ремінець;
- Е жонатий, бджілка, ніженька, клопотання.

23. Визначити рядки, у яких допущено помилки у зміні приголосних:

- А люксембурзький, яський, ткацький, Вінниччина, волзький;
- Б тбіліський, луцький, вищий, солдатський;
- В бахмацький, баскський, сиріцький, Донечина;
- Г ризький, перекладацький, виробництво, проїжджати;
- Д варягський, чуваський, тюрський, проводжати;
- Е татарський, нью-йоркський, козацтво, убозтво.

24. Визначити рядки, у яких допущено помилки у вживанні подвоєних приголосних в іншомовних словах:

- А бароко, білль, долар, піца;
- Б вілла, ванна, бравісимо, тераса;
- В голандський, чіпси, маса, Таллін;
- Г будизм, групето, колектив, імміграція;
- Д комісія, Калькутта, клас, тераса;
- Е яффський, асоціація, ілюзія, нетто.

25. Визначити рядки, у яких допущено помилки в написанні іншомовних слів:

- А Міссурі, катеноїд, рейтинг, музика, катіон;
- Б ієрархія, бастіон, нюанс, мільярд, б'єф;
- В радіація, референт, аденоїд, біографія, бюро;
- Г автодрезина, коефіцієнт, алича, аристократ, цистерна;

Д реєстр, синдикат, амоній, жюрі, аметист;

Е він'єтка, Люс'єн, речетатив, консорціум, резиденція.

26.Прочитатиречення. Виписати в першу колонку слова з кореневиме, а в другу– з кореневима.

1. Учений та в..ликед..ревоне одразу виростають. 2. Усякий дім на х..зяїновітр..мається. 3. Кн..жки– мовчазні вч..телі. 4. Підл..жачийкамінь вода не т..че. 5. Не кожен б..гатир, хто списамає. 6. Люби ж..ттяї дорожи кожною хв..линою. 7. Добре ім'я –найкраще б..гатство. 8. Весна л..дачогоне любить, а працюовитого г..лубить.

Контрольна робота
з мовної теми
«Правописні норми української мови»

Варіант 2

Завдання 1-7 мають по 4 варіанти відповіді, серед яких лише 1 правильний варіант. Потрібно вибрати 1 правильний варіант відповіді.

1. Визначити рядок, у якому всі слова пишуться з малої літери:
А (к)римський (п)івострів, (с)офійський (с)обор, (д)ень (н)езалежності;
Б (н)обелівська (п)ремія, (є)вропейська (п)лоща, (г)олосіївський парк;
В (ф)ранківські (с)онети, (з)аслужений (а)ртист, (д)амоклів(м)еч;
Г (ч)ернеча (г)ора, (м)арійчин (в)інок, (о)лімпійські (і)гри.
2. Визначити рядок, у якому всі слова пишуться з кореневим *о*:
А к..лосистий, ч..рнило, марм..р, х..зьяйство, к..жан;
Б л..пух, зд..буток, газопров..д, с..бака, п..рхати;
В р..зумний, зл..мити, репр..дукція, ж..лудь, ..таман;
Г г..лубонька, ж..натий, бор..дка, пам..розь, к..лач.
3. Визначити рядок, у якому є помилка у вживанні подовжених та подвоєних приголосних:
А манна, уссурійський, буддизм, розп'яття;
Б бездоріжжя, панна, стаття, судею;
В панно, Вінниччина, неблаганний, священник;
Г контрреформація, статей, здоровенний, Будда.
4. Визначити рядок, у якому в усіх словах відбулося спрощення:
А форпос..ний, корис..ний, щас..ливий, улес..ливий, звіс..но;
Б рис..нути, провіс..ник, вис..нути, свис..нути, гус..нути;
В безвиіз..ний, влас..ний, зліс..ний, кіс..лявий, тиж..невий;
Г ненавис..ний, якіс..ний, ціліс..ний, мес..ник, очис..ний.
5. Визначити рядок, у якому допущено помилки в чергуванні голосних:
А свіжісті, пня, щирісті, пиріга;
Б паперу, щоки, вічності, потоку;
В словечко, щічки, вечори, потік;
Г козеріг, моху, меншості, потоп.
6. Визначити рядок, у якому допущено помилки в чергуванні приголосних:
А солдатський, парубоцький, витріщений, ткацький;
Б Черкашчина, товариський, паризький, сиріцький;
В казахський, нижчий, витрушений, вощина;
Г меккський, важчий, одеський, братство.
7. Визначити рядок, у якому всі іншомовні слова написано правильно:
А Монтеск'є, пасьянс, бароко, інтерв'ю;
Б бюро, сегмент, кавалерія, шин'йон;
В кавалькада, Ньютон, ришел'є, круп'є;
Г суб'єктивізм, порт'єра, трюк, ласо.

Завдання 8-13 мають по 6 варіантів відповіді, серед яких лише 2 правильні варіанти. Потрібно вибрати 2 правильні варіанти відповіді.

8. Визначити рядки, у яких у всіх словах слід вставити *и*:
- А ч..каємо, н..сете, ч..стота, ч..рговий;
 - Б розч..щати, сп..нятися, скл..кати, прич..нити;
 - В стер..жеш, розпл..сти, прип..нити, зачеп..ти;
 - Г запиш..те, твор..мо, хоч..мо, мар..во;
 - Дбуряч..ння, з'їзд..мо, заміс..мо, вар..во;
 - Е захоч..те, міс..во, допиш..ш, запл..вти.
9. Визначити рядки, у яких є слова, де подвоєння приголосних відбувається через збіг приголосних:
- А оббігти, наввипередки, віддавна, міськком;
 - Б розрісся, сонний, беззбройний, розкішню;
 - В Туреччина, кріпаччина, насіння, роздоріжжя;
 - Г роззутися, причинний, юннат, спорттовари;
 - Д прорізью, безлюддя, безробіття, безводдя;
 - Е безсилля, бездоріжжя, безсоння, безвладдя.
10. Визначити рядки, у яких чергування голосних передано не за правилами правопису:
- А стелити – застелати, Федір – Федіра, промінь – промінець;
 - Б берегти – зберігати, схопити – хапати, Канів – Канева;
 - В овес – вівса, Тернопіль – Тернополя, папір – паперу;
 - Г шептати – нашіптувати, Київ – Києва, вечеря – вечора;
 - Д меншість – меншості, папір – паперу, хід – ходити;
 - Е корінь – коріня, сім – семи, Яків – Яківа.
11. Визначити рядки, у яких допущено помилки у зміні приголосних:
- А тюркський, козацтво, абатство, молодецтво, Черкащина;
 - Б причащати, перемишльський, козацький, дрогобицький, казахський;
 - В Парацин, Мелацин, золотонішський, солдацький, сиріцтво;
 - Г піщина, меккський, відгалужений, роз'їжджений, ризький;
 - Д природжений, Галичина, вояцький, солдатчина, козаччина;
 - Е карабахський, Парасочкин, поліський, Донетчина, казаський.
12. Визначити рядки, у яких усіх іншомовних словах подвоєння приголосних не відбувається:
- А а(л, лл)егорія, Апо(л, лл)он, гри(п, пп);
 - Б інтерме(ц, цц)о, іди(л, лл)ія, інте(л, лл)ект;
 - В ша(с, сс)і, ко(м, мм)уна, лібре(т, тт)о, ан(н, нн)отація;
 - Г Та(л, лл)і(н, нн), му(л, лл)а, Йога(н, нн);
 - Д Маро(к, кк)о, Кальку(т, тт)а, Ні(ц, цц)а;
 - Е бру(т, тт)о, Ка(н, нн)и, мадо(н, нн)а.
13. Визначити рядки, у яких допущено помилки в написанні іншомовних слів:
- А комюніке, бюлетень, нюанс, люкс, батальйон;
 - Б шиньйон, комп'ютер, адьютант, гяур;
 - В бязь, кон'юнктура, асфальт, Х'юстон, кабальєро;
 - Г браконьєр, фільм, суб'єкт, досьє, терикон;
 - Д цистерна, харакірі, імміграція, джинси, католик;

Е букініст, гето, фігура, ажіотаж, Сіцилія.

14. Прочитати речення. Виписати в першу колонку слова з кореневими, а в другу – з кореневими.

1. Учений та в..ликед..ревоне одразу виростають. 2. Усякий дім на х..зяїновітр..мається. 3. Кн..жки– мовчазні вч..телі. 4. Під л..жачийкамінь вода не т..че. 5. Не кожен б..гатир, хто списа має. 6. Люби ж..ттяі дорожи кожною хв..линою. 7. Добре ім'я – найкраще б..гатство. 8. Весна л..дачогоне любить, а працювитого г..лубить.

Контрольна робота з мовної теми

«Стилістичні засоби лексикології і фразеології»

Варіант 1

1. Доберіть синоніми до слів: обрій, щасливий, говорити.
2. Доберіть антоніми до слів: м'якість, мінливий, кричати, легко.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: емоція, рефрен, дисконт, літальний, оптимальний, прогресивний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: телевізійна (башта, вежа), (виняткове, виключне) враження, (відкрити, відчинити) олімпіаду, (пануючий, панівний) напрям, (довжиною, завдовжки) сім метрів, (слідуючі, такі) розпорядження.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: жовтороте пташа, накивати п'ятами.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник відвідує хворого друга, який тривалий час був відсутній на заняттях.

Варіант 2

1. Доберіть синоніми до слів: господар, видатний, іти.
2. Доберіть антоніми до слів: мужність, лінивий, звинуватити, широко.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: вібрація, монумент, рандеву, агресивний, сентиментальний, інфекційний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: спортивний (уболівальник, болільник), (військова, воєнна) служба, (відрізнати, розрізнати) літери, (знаюча, тямуща) людина, (зараз, тепер) весна, (прийняті, вжиті) заходи.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: стріляний горобець, вибити з колії.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник просить бібліотекаря допомогти правильно оформити бібліографію до реферату.

Варіант 3

1. Доберіть синоніми до слів: богатир, старий, сперечатися.
2. Доберіть антоніми до слів: звуження, хворий, боронитися, вогко.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: абсурд, патронат, циркуляція, домінантний, комічний, ідеальний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: крилатий (вираз, вислів), (вірне, правильне) рішення, уміння (говорити, казати), (хвилююча, зворушлива) краса, функціонують (одночасно, одноразово), ще не (здійснена, здійсненна) мрія.

5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: зіркова хвороба, вирости крила.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник пропонує свою допомогу однокласникові, який має слабкі знання з алгебри та геометрії.

Варіант 4

1. Доберіть синоніми до слів: земля, розумний, змінювати.
2. Доберіть антоніми до слів: більшість, глибокий, сварити, відверто.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: кастинг, трансформація, експресія, іронічний, офіційний, хронологічний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: хімічний (досвід, дослід), (лікарська, лікувальна) косметика, (покидати, залишати) батьківщину, супутник (подорожнього, подорожуючого), вивчати (уперто, наполегливо), (образ, спосіб) життя.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: азбучна істина, пекти раків.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник цікавиться в кінотеатрі, які фільми будуть у прокаті наступного місяця.

Варіант 5

1. Доберіть синоніми до слів: думка, самотній, любити.
2. Доберіть антоніми до слів: ніжність, бадьорий, рушати, безпечно.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: опонент, дефект, апатія, коректний, тріумфальний, рентабельний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: авторська (особа, особистість), (музична, музикальна) школа, (листати, гортати) сторінки, (бажаючи, охочі) туристи, держати (напохваті, під рукою), творчі (здібності, здатності).
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: міцний горішок, ходити на пальцях.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник просить учителя економіки порекомендувати літературу для написання реферату.

Варіант 6

1. Доберіть синоніми до слів: дорога, слабкий, писати.
2. Доберіть антоніми до слів: перемога, сміливий, відставати, постійно.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: міграція, кредо, жест, рельєфний, стабільний, утопічний.

4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: глузлива (посмішка, усмішка), (помірний, поміркований) клімат, (привести, призвести) до ускладнень, (незважаючи, не дивлячись) на слабкість, сісти (в нерішучості, нерішуче), звільнитися за (власним, особистим) бажанням.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: легкий хліб, перемивати кісточки.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник відвідує хворого друга, який тривалий час був відсутній на заняттях.

Варіант 7

1. Доберіть синоніми до слів: заметіль, власний, сміятися.
2. Доберіть антоніми до слів: молодість, плаский, почати, світло.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: кемпінг, табу, фієста, гламурний, вакантний, аналогічний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: вступна (компанія, кампанія), (адрес, адреса) реєстрації, (брати, приймати) участь, (вгамувати, втамувати) спрагу, (читальний, читацький) зал, (вважати, рахувати) правильним.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: підводне каміння, вийти в люди.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник просить бібліотекаря допомогти правильно оформити бібліографію до реферату.

Варіант 8

1. Доберіть синоніми до слів: зразок, благородний, боротися.
2. Доберіть антоніми до слів: захист, тривожний, народитися, сумно.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: баланс, ліцензія, канон, приватний, універсальний, мажорний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: (слідуючий, наступний) у черзі, (виражати, висловлювати) подяку, (вимкнути, виключити) світло, (дружний, дружній) колектив, (переводити, перекладати) текст, (халатне, недбале) ставлення.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: старий лис, розбити глека.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник пропонує свою допомогу однокласникові, який має слабкі знання з алгебри та геометрії.

Варіант 9

1. Доберіть синоніми до слів: керівник, палкий, хвалити.

2. Доберіть антоніми до слів: мир, молодий, ненавидіти, охоче.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: претензія, вояж, анонс, генеральний, монотонний, колоритний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: (замовити, заказати) обід, говорити (не до ладу, невпопад), (мішати, заважати) в роботі, урочисті (міроприємства, заходи), (брати, приймати) до уваги, (ефектний, ефективний) вигляд.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: свята наївність, набивати ціну.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник цікавиться в кінотеатрі, які фільми будуть у прокаті наступного місяця.

Варіант 10

1. Доберіть синоніми до слів: розповідь, мудрий, кидати.
2. Доберіть антоніми до слів: правда, голосний, плакати, спільно.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: авантюрист, шоу, метод, пріоритетний, унікальний, резонний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: (доводити, ставити) до відома, (докладати, прикладати) зусилля, (дякуючи, завдяки) підтримці, у (разі, випадку) відмови, (піднімати, порушувати) питання, (відношення, ставлення) до людей.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: біла пляма, робити погоду.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник просить учителя економіки порекомендувати літературу для написання реферату.

Варіант 11

1. Доберіть синоніми до слів: будинок, ввічливий, вчити.
2. Доберіть антоніми до слів: кінець, рівний, допомагати, близько.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: паркінг, адаптація, крен, радикальний, елегантний, калорійний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: (слушна, вірна) думка, просити (вислати, надіслати), (взнос, внесок) до бюджету, хотіти (поінформувати, проінформувати), (визначний, визначальний) артист, (дисциплінарне, дисципліноване) стягнення.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: гаряча голова, топтати ряст.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник відвідує хворого друга, який тривалий час був відсутній на заняттях.

Варіант 12

1. Доберіть синоніми до слів: відвага, людяний, дбати.
2. Доберіть антоніми до слів: слава, правий, піднімати, солодко.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: акцент, компроміс, постер, раціональний, комфортний, потенційний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: (поставляти, постачати) молоко, (вантаж, тягар) обов'язків, (глуха, глупа) ніч, (кидатися, впадати) в око, (поступлення, надходження) коштів, (бережливе, бережне) ставлення.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: залізне правило, кидатися словами.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник просить бібліотекаря допомогти правильно оформити бібліографію до реферату.

Варіант 13

1. Доберіть синоніми до слів: назва, короткий, захищати.
2. Доберіть антоніми до слів: слабкість, нічний, гострити, правильно.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: фіаско, хоспіс, контакт, інтелектуальний, динамічний, аматорський.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: (заклювати, укладати) угоду, (значима, значуща) подія, (попередження, упередження) про небезпеку, (підводити, підбивати) підсумки, у країні (безробітниця, безробіття), (виборний, виборчий) округ.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: золотий фонд, ламати хребта.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник пропонує свою допомогу однокласникові, який має слабкі знання з алгебри та геометрії.

Варіант 14

1. Доберіть синоніми до слів: помилка, жвавий, сумувати.
2. Доберіть антоніми до слів: холод, чужий, розважатися, востаннє.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: коментар, шарада, юрист, інтенсивний, фешенебельний, гігантський.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: земельна (ділянка, ділянка), (путати, плутати) терміни, придбати (абонент, абонемент), стати в (нагоді, пригоді), (розгорнути, відкрити) підручник, (поступати, вступати) в академію.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: велике цабе, заварити кашу.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник цікавиться в кінотеатрі, які фільми будуть у прокаті наступного місяця.

Варіант 15

1. Доберіть синоніми до слів: злагода, майстерний, їхати.
2. Доберіть антоніми до слів: краса, новий, зігнути, сухо.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: ліміт, турнір, фатум, геніальний, інтимний, тотальний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: (перекладний, перекладацький) словник, (навчальний, учбовий) заклад, засвоїти (програмний, програмовий) матеріал, (трапляються, зустрічаються) книжки, (лікувати, лічити) від нежитю, (приділяти, уділяти) увагу.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: бойове хрещення, копилити губу.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник просить учителя економіки порекомендувати літературу для написання реферату.

Варіант 16

1. Доберіть синоніми до слів: вдача, ласкавий, виникати.
2. Доберіть антоніми до слів: друг, чесний, потопати, яскраво.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: реставрація, ліга, інтервал, екстрений, категоричний, натуральний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: (освічений, досвідчений) футболіст, (авторитетний, авторитарний) критик, (чисельні, численні) спроби, мені (повезло, пощастило), (заступник, замісник) директора, (винятки, виключення) з правила.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: повна чаша, посадити в калюжу.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник відвідує хворого друга, який тривалий час був відсутній на заняттях.

Варіант 17

1. Доберіть синоніми до слів: лихо, вільний, грати.
2. Доберіть антоніми до слів: доброта, самостійний, купувати, тихо.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: ізоляція, лідер, експорт, модерний, скрупульозний, традиційний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: (скласти, здати) іспит, вчитися (на протязі, протягом) життя, сказати (у двох словах, двома словами), (ставити, задавати) питання, (появляються, з'являються) нові фільми, проїзд (дорогий, коштовний).
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: заключний акорд, правити теревені.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник просить

бібліотекаря допомогти правильно оформити бібліографію до реферату.

Варіант 18

1. Доберіть синоніми до слів: кінець, вірний, їсти.
2. Доберіть антоніми до слів: легкість, чуйний, брати, корисно.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: демонстрація, ідея, журнал, фантастичний, конкретний, вульгарний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: (докладна, доповідна) записка, (висловити, висказати) думку, (обробляти, опрацьовувати) інформацію, (додержувати, дотримувати) режиму, (доля, частка) відповідальності, (підписка, передплата) газет.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: тернистий шлях, носити на руках.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник пропонує свою допомогу однокласникові, який має слабкі знання з алгебри та геометрії.

Варіант 19

1. Доберіть синоніми до слів: верхівка, чудовий, дивитися.
2. Доберіть антоніми до слів: наступ, головний, відкривати, весело.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: електорат, овація, паніка, класичний, делікатний, фундаментальний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: (значна, поважна) перешкода, (портити, псувати) меблі, (воєнна, військова) загроза, трамвайний (білет, квиток), (одержувати, отримувати) освіту, (бажаючи, охочі) помірятися силою.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: батьківська стріха, читати між рядками.
6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник цікавиться в кінотеатрі, які фільми будуть у прокаті наступного місяця.

Варіант 20

1. Доберіть синоніми до слів: робота, високий, жити.
2. Доберіть антоніми до слів: рай, талановитий, виїхати, швидко.
3. Доберіть до слів іншомовного походження українські відповідники: маршрут, ляпсус, блеф, мікроскопічний, ароматний, соціальний.
4. Оберіть і запишіть правильний мовний еквівалент: (книжна, книжкова) крамниця, лист до (запитання, запиту), батьківські (збори, зібрання), (водний, водяний) шлях, (ділова, діловита) зустріч, (особова, особиста) присутність.
5. Поясніть значення фразеологізмів і введіть їх у контекст: добрий тон, шукати себе.

6. Використовуючи формули етикету та фразеологізми, складіть і запишіть діалог, можливий за таких обставин: десятикласник просить учителя економіки порекомендувати літературу для написання реферату.

**Контрольна робота
з мовної теми**

«Стилістика мови. Культура мовлення. Стилістичні засоби морфології»

Варіант 1

Завдання 1-12 мають по 4 варіанти відповіді, серед яких лише 1 правильний варіант. Потрібно вибрати 1 правильний варіант відповіді.

1. Літературна мова – це:
 - А народна мова, якою користуються на певній території;
 - Б мова, що є засобом письмового й усного спілкування нації;
 - В унормована мова суспільного спілкування, зафіксована в писемній та усній практиці;
 - Г мова художнього стилю мовлення.
2. Стилістика мови...
 - А є сукупністю мовленнєвих дій, кожна з яких має мету, що впливає із загальної цілі спілкування;
 - Б вивчає реалізацію стилістичних ресурсів мови залежно від мовленнєвої ситуації;
 - В вивчає стилістичні ресурси всіх мовних рівнів: лексики, фразеології, морфології, синтаксису;
 - Г включає поняття синонімії й варіативності.
3. До специфічних понять стилістики належать:
 - А звуковий лад, словниковий склад та фразеологія, граматична структура й норми літературної мови;
 - Б мовні прийоми й засоби;
 - В стилістичні засоби, стилістична норма, функціональний стиль;
 - Г синоніміка, емоційно-експресивне забарвлення, багатозначність.
4. Орфоепічні норми регулюють:
 - А правильну вимову звуків, звукосполучень, наголосу в слові;
 - Б уживання мовних засобів відповідно до їх стилістичного значення;
 - В правильний запис слів;
 - Г доцільне вживання алітерацій, асонансів.
5. Визначити речення, у якому *не* пишеться з усіма словами разом:
 - А На коні сидить козак, у світі – не/світі, і без шапки.
 - Б Не/знайомий рвучко козирнув, піднісши кулак і випростовуючи пальці біля самої скроні.
 - В Поки не/дуже холодно, сидітиму вдома.
 - Г Ти, може, серденько, того й не/знаєш, як гарно, любо як співаєш.
6. Знайти слово, що пишеться разом:
 - А синьо/зелений;
 - Б науково/прикладний;
 - В ніжно/рожевий;
 - Г червоно/гарячий.
7. Усі займенникові форми написано правильно в рядку:
 - А ні про що, бозна якого, хтозна-кого, у декого;
 - Б хтось, аби-якась, ні до чого, дещо;

- В ніскільки, бознаде, хто-небудь;
Г якесь, ніякий, дехто, казна-як.
8. Визначити рядок, у якому допущено орфографічні помилки:
А День Перемоги, Золоті ворота, полуниця «Вікторія»;
Б свято Івана Купала, село Золота Балка, Національний банк України;
В сузір'я Великий Віз, Декларація прав людини, газета «Літературна Україна»;
Г Великий Піст, День Народження, Донецька область.
9. Визначити рядок, у якому є неправильно утворена форма прикметників вищого й найвищого ступенів порівняння:
А менш надійний, найдобріший, якнайдалший;
Б найбільш привітний, вужчий, найбільш відоміший;
В найстаріший, щонайдовший, якнайзручніший;
Г легший, дорожчий, гірший.
10. Позначити рядок, у якому всі прислівники написані правильно:
А по сусідськи, удвох, з гори, на диво;
Б віднині, нашвидку, без кінця, до вподоби;
В десь-інде, підчас, не даремно, с повна;
Г з роду-віку, на-щастя, на виворіт, здалека.
11. У кількісних числівників від 50 до 80 відмінюються:
А перша частина;
Б друга частина;
В обидві;
Г ці числівники не відмінюються.
12. Указати рядок, у якому замість крапок скрізь потрібно вставити *в*:
А ... Астрахані, помітила ... очах, працювала ... бухгалтерії;
Б одягнена ... хвою, загублені ... хвилях, розгубився ... складній ситуації;
В моя подруга, ..читель початкових класів, ... сім, десь ... гаю;
Г ... полі, ходити ... валянках, побачила ... оголошенні.
- Завдання 13-16 мають по 6 варіантів відповіді, серед яких лише 2 правильні варіанти. Потрібно вибрати 2 правильні варіанти відповіді.
13. Указати ряди слів, у яких пишеться *-нн-* у всіх словах:
А безгомі..ий, неодмі..ий, безбереж..ий, бездога..ий;
Б бало..ий, парад..ий, бензи..ий, чека..ий;
В касет..ий, люмінісцент..ий, моното..ий, безіме..ий;
Г безці..ий, невпізна..ий, нездола..ий, незамі..ий;
Д незліче..ий, відмі..ий, карава..ий, магази..ий;
Е доверше..ий, витонче..ий, пі..ий, нарече..ий.
14. Визначити, у яких реченнях ужито повні нестягнені форми прикметників:
А Недобра сутінь впала на землю, повіяло холодом (М. Пригара).
Б Зеленее жито, зелене. Хороші гості у мене (Нар. тв.).
В Тільки здорові жилаві руки з довгими пальцями та довгі вуса нагадували про давнього Миколу Джерю (І. Нечуй-Левицький).

Г Ружа червона, а й та блідне (Нар. тв.).

Д Пливе човен води повен (Т. Шевченко).

Е Якби мої струни німії та піснею стали без слова (Леся Українка).

15. Указати рядки, де допущено помилки в написанні частки *не* зі словами:

А незабаром, ще не прийняті закони, неголосно, недруг;

Б недолік, невиконавши, недобачати, нехтувати;

В не виконувати, не дотримуючись, не відповівши, несміливий;

Г незчутися, незліченний, зовсім не страшний, не знаючи;

Д досі не виконане, недолюблювати, не стямившись, недоведена теорема;

Е неполітї грядки, нестямний, немовбито, лист не написаний.

16. Позначити рядки, у яких усі складні прикметники пишуться разом:

А сліпучо/білий, жовто/гарячий, ніжно/рожевий;

Б сніжно/білий, північно/східний, світло/голубий;

В гірко/солоний, хіміко/біологічний, західно/український;

Г південно/західний, фізико/математичний, всесвітньо/історичний;

Д східно/український, кисло/молочний, біло/сніжний;

Е первісно/общинний, вічно/юний, воле/любний.

Завдання 17 передбачає встановлення відповідності. До кожного рядка, позначеного цифрою, потрібно дібрати відповідник, позначений буквою.

17. Установити відповідність між іменниками та родами, до яких вони належать:

1 чоловічий

2 жіночий

3 середній

4 спільний

А папороть, СБУ, дівчина, путь;

Б математик, вельможа, Сибір, тигр;

В токар, поетеса, плетиво, нікчема;

Г жіноцтво, листя, теля, дівча;

Д злюка, бідолаха, хитрюга, недоучка.

**Контрольна робота з мовної теми
«Синтаксис і стилістика тексту»**

Варіант 1

Початковий та середній рівні

7. Зв'язок, у якому певний елемент попереднього речення є відправним пунктом для наступного й вимагає подальшого розгортання думки, називається:
- А паралельним;
 - Б послідовним;
 - В контактним;
 - Г дистантним.
8. Основними властивостями тексту є:
- А логічність і зв'язність;
 - Б смислова завершеність;
 - В повнота й цілісність;
 - Г зв'язність і цілісність.
9. Образна зв'язність тексту забезпечується:
- А системою образів та наскрізними образами-символами;
 - Б причинно-наслідковими відношеннями між елементами тексту;
 - В доцільністю, співмірністю стилістичних одиниць, уживанням тропів;
 - Г домінантними темами, ключовими словами, тропами.
10. Текст – це:
- А окремі слова чи сполучення слів, які можуть бути як поєднані за значенням, так і не поєднані, але підлягають певному аналізу;
 - Б пов'язана за змістом частина писемного тексту від одного відступу до іншого;
 - В об'єднана змістовим зв'язком послідовність мовних одиниць, зв'язна й цілісна;
 - Г завершене висловлювання, яке складається з кількох речень, об'єднаних між собою за замістом і синтаксично.
11. У комунікативному плані тексти поділяються на:
- А художні, наукові, публіцистичні, офіційно-ділові, розмовно-побутові;
 - Б розповіді, описи, роздуми;
 - В віршовані, прозові, драматичні;
 - Г діалогічні, монологічні.
12. Залежно від комунікативного спрямування та інформативної мети висловлювання речення поділяється на такі основні частини:
- А тема та ідея;
 - Б вступ, основна частина, висновок;
 - В зачин, основна частина, висновок;
 - Г дане й нове.

Достатній та високий рівні

13. Відредагуйте речення:

За урядовими даними, на початок року було ввезено біля 30 млн. тонн імпортного зерна.

Далеко за північ, зібравши людей з виборчої дільниці і складені півтора десятка актів, украй вимучені ми знову повернулися до комфортабельного штабу «Нашої України».

14. Визначіть стиль тексту, його тему й ідею. Охарактеризуйте автора як мовну особистість.

Про національну ідею України

...Не піднімається на щит державотворча ідеологія, нищиться культура – отже, ще більше регресує, нищиться й економіка і, очевидно, навпаки. Заздрю державам, лідери яких і розуміли, і розуміють цю велику істину, які переконані, що спрямувати належну увагу на національну освіту, мову, на культуру – то означає спрямувати її на національну ідею, а без потужної об'єднавчої національної ідеї яке й піднесення можливе, у тому числі й економічне!

Національна ідея, з мого погляду, то водночас і найактивніший діяльно-творчий фермент, і феномен вельми корисного стриму. Чому діяльно-творчий фермент? Тому, що вона згуртовує, об'єднує, збирає до купи, зцементовує в одне ціле націю, націлює її на стабільність прагнень, мети, дій. Тож коли нація просвітлена провідною національною ідеєю, вона, можна сказати, подесятерює свої сили, рухається впевнено, максимально швидко, долаючи своїм натиском усілякі перешкоди.

А водночас, кажу, це й феномен стриму. А чому? Тому, що перейнятість індивіда національною ідеєю зрідні перейнятості, сказати б, вище духовним, божественним началом. А це вже і є феномен глибинно-внутрішнього стриму, що, приміром, уберегає націю від розгулу скорумпованості й мафіозності, від крадійства, від засилля злочинності, навіть від масово розгнужданого хуліганства. Ви не задумувалися, чому, чому всього цього «добра» у тих же естонців чи литовців, на приклади яких, на успіхи яких у державотворенні я посилався, набагато менше, аніж у нашій благословенній Україні? Та напевне саме тому, що переважаюча маса людності цих етносів й осяяна тим світлом Божим – національною ідеєю...

(А. Погрібний)

9. Складіть висловлювання (до 10 речень) на тему «Коли в людини є народ, тоді вона уже людина» (Л. Костенко).

**Контрольна робота з теми
«Синтаксис і стилістика тексту»**

Варіант 2

Початковий та середній рівні

1. Зв'язок між реченнями чи групами речень, розташованих безпосередньо одне після одного, називається:
А паралельним;
Б послідовним;
В контактним;
Г дистантним.
2. Частини тексту пов'язуються не лише за змістом, але й за допомогою:
А лексичних та граматичних засобів;
Б граматично;
В лексично;
Г синтаксично.
3. На асоціативну зв'язність тексту вказують:
А система образів та наскрізні образи-символи;
Б домінантні теми, ключові слова, тропи;
В доцільність, співмірність стилістичних одиниць, уживання тропів;
Г причинно-наслідкові відношення між елементами тексту.
4. Складне синтаксичне ціле – це:
А окремі слова чи сполучення слів, які можуть бути як поєднані за значенням, так і не поєднані, але підлягають певному аналізу;
Б пов'язана за змістом частина писемного тексту від одного відступу до іншого;
В об'єднана змістовим зв'язком послідовність мовних одиниць, зв'язна й цілісна;
Г завершене висловлювання, яке складається з кількох речень, об'єднаних між собою за змістом і синтаксично.
5. Стилійно розрізняють тексти:
А художні, наукові, публіцистичні, офіційно-ділові, розмовно-побутові;
Б розповіді, описи, роздуми;
В віршовані, прозові, драматичні;
Г діалогічні, монологічні.
6. Будова складного синтаксичного цілого залежить від:
А жанру тексту;
Б обсягу тексту;
В типу й стилю мовлення;
Г комунікативного спрямування.

Достатній та високий рівні

7. Відредагуйте речення:
Сьогодні населення міст складає 3,2 млрд. притому, що населення всієї планети досягло 6,5 млрд. осіб.

Американське аерокосмічне агентство NASA здійснило успішний запуск нового експериментального реактивного літального апарата Х-43А, який розвиває швидкість порядку 8000 км/год.

8. Визначіть стиль тексту, його тему й ідею. Охарактеризуйте автора як мовну особистість.

«Чухраїнці» чи українці?

Згадаймо саркастичну річ Остапа Вишні, що має назву «Чухраїнці» з підзаголовком «Спроба характеристики». Ну, є такий дивацький народ у чудернацькій країні Чукрен. Якої ви нації? – запитували, а вони, почухавшись (звідси, з цієї улюбленої звички, і назва – чухраїнці), відповідали: та й хто зна? – православні. І мали ці чухраїнці ряд глибоко національних, як іронізує Остап Вишня, рис, які називалися, наприклад, так: спізнився, забув, якось-то воно буде, – а на першому ж плані – як основа, як першорозпізнавальна риса – така: якби ж знаття!

...То що маємо внаслідок своїх ілюзій, самоомани, історичного невідання, все отого ж «якби ж знаття!»? А маємо поки що не справжню Україну, до якої так поривалися й на яку так сподівалися, а, на жаль, усе ще «Україну навпаки». Ось деякі прикмети цієї України.

Це – все ще злиденна, жебрацька Україна. Це – держава, на величезній частині території якої духовно-культурне українство витісняється, ущемлюється, зневажається, незрідка переслідується. Це – країна, де урядово-виконавський бал переважно справляють вірні слуги й сини колишньої метрополії, персони, проросійськи навчені й зорієнтовані, зчаста із зоологічною ненавистю до українського національного відродження.

(А. Погрібний)

9. Складіть висловлювання (до 10 речень) на тему «Доля України вирішується в наших душах і серцях» (Д. Мирон).

Літературні диктанти

11 клас, академічний рівень

Літературний диктант – вид завдань, який може бути використаний на різних етапах уроку для перевірки засвоєних знань, їх актуалізації, закріплення вивченого, вироблення умінь і навичок роботи із завданнями, передбаченими ЗНО.

Літературні диктанти поліпшують логічне мислення, активізують пам'ять, заощаджують час на уроці.

Даний вид роботи можна практикувати як елемент тематичного оцінювання, а також використовувати на факультативах.

Завдання складено згідно Програми з української літератури для академічного навчання учнів 10-11 класів.

Українська література 1920 – 1930 років

1. Хто створив першу українську футуристичну організацію «Фламінго».
2. Хто був творцем авангардного театру?
3. Хто утворив літературну організацію ВАПЛІТЕ?
4. Яка організація об'єднала селянських письменників?
5. Хто із письменників входив до «Празької школи»? Назвати 4 представників.
6. У якому році створено Спілку письменників радянської України?
7. Хто започаткував Літературну дискусію 1925 – 1928 років?
8. У якому жанрі літератури висловив свої погляди М.Хвильовий?
9. Хто із письменників належав до «неокласиків»?
10. Хто був найталановитішим поетом-футуристом?
11. Хто назвав Якова Савченка «зорею плеяди».
12. Хто написав ліро-епічну поему «Червона зима».

Відповіді. 1. М.Семенко. 2. Лесь Курбас. 3. М.Хвильовий. 4. «Плуг». 5. О.Ольжин, Є. Маланюк... . 6. 1934. 7. М.Хвильовий. 8. Памфлеті. 9. Рильський, Зеров, Драй-Хмара... . 10. М.Семенко. 11. М.Зеров. 12. В.Сосюра.

Поезія П.Тичини, М.Семенка.

Київські неокласики

1. У Чернігівській духовній бурсі, духовній семінарії навчався ...
2. Шедевр української лірики «Ви знаєте, як липа шелестить» належить перу...
3. Кларнетизм Тичини уперше виявився у збірці...
4. Революція постає в образі нареченої у поезії П.Тичини...
5. До інтимної лірики П.Тичини належить поезія...
6. П.Тичина грав на музичних інструментах...
7. Найвідомішим серед футуристів був...
8. М.Драй-Хмара письменникам-неокласикам присвятив сонет...
9. М.Драй-Хмара був майстром у жанрі...
10. Перша збірка М.Рильського мала назву...
11. За жанром «Молюсь і вірю. Вітер грає...»
12. Образ міста є основним у творчості...

Відповіді. 1. П.Тичина. 2. П.Тичині. 3. «Сонячні кларнети». 4. «Одчиняйте двері». 5. «О панно Інно». 6. Арфі, кларнеті, роялі, бандурі. 7. М.Семенко. 8. «Лебеді». 9. Сонету. 10. «На білих островах». 11. Вірш-рефлексія. 12. М.Семенка.

Микола Хвильовий. Григорій Косинка

1. Справжнє прізвище М.Хвильового
 2. Перша збірка М.Хвильового мала назву...
 3. М.Хвильовий був організатором літературного об'єднання...
 4. Новелу «Я (Романтика)» М.Хвильовий присвятив...
 5. «З далекого туману, з тихих озер загірної комуни шелестить шелест: то йде Марія...». Так починається твір М.Хвильового...
 6. Свої твори М.Хвильовий писав у стилі...
 7. Кульмінаційна сцена в новелі «Я (Романтика)» - це...
 8. Справжнє прізвище Григорія Косинки ...
 9. Перша збірка Г.Косинки мала назву ...
 10. Новела «В житах» написана в стилі...
 11. Зустріч колишніх закоханих серед безлюдного степу змальовано в новелі Г.Косинки...
 12. До письменників Розстріляного відродження належали...
- Відповіді.* 1. Фітільов. 2. «Сині етюди». 3. ВАПЛІТЕ. 4. «Цвіту яблуні» М.Коцюбинського. 5. «Я (Романтика)». 6. Імпресіонізму. 7. Розстріл матері. 8. Стрілець. 9. «На золотих богів». 10. Імпресіонізму. 11. «В житах».

Юрій Яновський

1. Кого Луї Арагон назвав «українським Гомером»?
 2. Навчався Ю.Яновський у Київському... інституту.
 3. На Одеській кінофабриці він працював разом із...
 4. За жанром Ю.Яновський писав:...
 5. Державну премію Ю.Яновський отримав за збірку...
 6. «Вершники» за жанром...
 7. У центрі новели «Подвійне коло» родина...
 8. «Лютували шаблі, і коні бігали без вершників, і Половці не пізнавали один одного...». Так починається роман...
 9. Слова «Тому роду не буде переводу, в котрому браття милують згоду» належать...
 10. У «Вершниках» така кількість новел...
 11. Новела «Дитинство» - це лірична історія...
 12. Художній засіб використано у словосполученнях: «рівна, безмежна просторінь», «гола рівнина без ріки», «чарівна долина»...
- Відповіді.* 1. Ю.Яновського. 2. Політехнічному. 3. О.Довженком. 4. Вірші, нариси, п'єси, кіносценарії, романи. 5. «Київські оповідання». 6. Роман у новелах. 7. Половців. 8. «Вершники». 9. Мусію Половцю. 10. 8. 11. Малого чабана Данила. 12. Епітет.

Остап Вишня

1. Справжнє прізвище Остапа Вишні.
2. Остап Вишня майстер...
3. Остап Вишня започаткував в українській літературі жанр...
4. Корифеям української сцени (Т.Юрі, Л.Курбасу, М.Крушельницькому) Остап Вишня присвятив збірку...
5. Яка усмішка вперше була підписана псевдонімом Остап Вишня?
6. Який період свого життя Остап Вишня називав «вимушеною перервою».
7. Табірний щоденник Остапа Вишні, який вийшов друком 1989 року мав назву...
8. Початок другого періоду творчості гумориста ознаменувала гумореска...
9. Про який твір писав М.Рильський: «У ньому увесь Вишня: любов до життя, любов до людини, іронія до отого «щасливого дитинства»»
10. Усмішка «Сом» увійшла до збірки...
11. Яка з «Мисливських усмішок» Остапа Вишні присвячена М.Рильському?
12. Хто сказав про Остапа Вишню: «Він світив як сонце, до нього люди тяглись, як до сонця. Він умів і гриміти, як грім, і того грому боялись усі плазуни й негідники»

Відповіді. 1. Губенко. 2. Гумору. 3. Усмішки. 4. «Театральні усмішки». 5. «Чудак а, їй-богу». 6. 1933 – 1943. 7. «Чиб'ю». 8. «Зенітка». 9. «Моя автобіографія». 10. «Мисливські усмішки». 11. «Як варити і їсти суп із дикої качки». 12. М. Рильському.

«Празька школа» поетів

1. Батько Олега Ольжича відомий український поет...
2. Справжнє прізвище Ю.Клена...
3. Збірка «Сагайдак» (1925 р) належить перу...
4. У концтаборі Заксенхаузен перебував...
5. Розстріляно у Бабиному Яру було...
6. Поезія «Стилет чи стилос» належить перу...
7. Кому із «пражан» належать рядки:

Як в нації вождя нема,

Тоді вожді її поети

8. Цикл поезій «Під чужим небом» складається із... частин.

9. Поетичні рядки:

Не зірвуться слова, гартовані, як криця,

І у руці перо не зміниться на спис.

Бо ми лише жінки. У нас душа криниця,

З якої ви п'єте: змагайся і кріпись! – належать перу...

10. Під час гітлерівської окупації Києва О.Теліга редагувала журнал...

11. «Завжди напружено, бо завжди – проти течій.

Завжди заслуханий: музика, самота.

Так, без шляху, без батька, без предтечі.

Так – навпростець – де спалює мета» - слова із поезії Є.Маланюка...

12. Образ степової Еллади у творах Є.Маланюка означає...

Відповіді: 1. О.Олесь. 2. Освальд Бургардт. 3. Ю. Дарагана. 4. О.Ольжич.

5. О.Телігу. 6. Є.Маланюка. 7. Є.Маланюку. 8. П'яти. 9. О.Теліги. 10.

«Українське слово». 11. «Біографія». 12. Україну.

Олександр Довженко

1. Батьківщиною О.Довженка є...
2. На дипломатичній службі О.Довженко перебував у ...
3. Перший короткометражний фільм О.Довженка мав назву ...
4. Свої шаржі, карикатури О.Довженко підписував псевдонімом...
5. Кіноповість «Україна в огні» вперше було надруковано у ... році.
6. В українську літературу О.Довженко ввів жанр ...
7. У 1958 році на Міжнародному кінофестивалі в Брюсселі серед кращих 12 фільмів «усіх часів і народів» був названий фільм О.Довженка ...
8. Дружиною О.Довженка була режисер, актриса...
9. Життєву особисту драму, переживання, роздуми, любов до України оповів Довженко у ...
10. «Кремлівське розп'яття» над Довженком відбулося після прочитання Сталіном твору ...
11. Василь Кравчиня – герой твору ...
12. «Автобіографічне кінооповідання» - таке визначення дав О.Довженко твору ...

Відповіді. 1. Чернігівщина. 2. Берліні. 3. «Ягідка кохання». 4. Сашко. 5. 1943. 6. Кіноповість. 7. «Земля». 8. Ю.Солнцева. 9. «Щоденнику». 10. «Україна в огні». 11. «Україна в огні». 12. «Зачарована Десна».

Микола Куліш

1. У 1926 році Микола Куліш очолює організацію...
2. Миколу Куліша було заарештовано під час похорону письменника...
3. «Мина Мазайло» за жанром...
4. Мокій до свого прізвища хоче додати частинку...
5. Для вивчення правильної російської вимови Мазайло запросив...
6. Драматичний твір, у якому поєднані трагедії і комедії називається...
7. Повними іменами Лини і Рини Мазайлів є...
8. Темою п'єси «Мина Мазайло» є ...
9. Слова: «По-моєму прилічнєє бить ізнасілованной, нежелі українізірованной» належать...
10. Перша драма Миколи Куліша мала назву...
11. Микола Куліш співпрацював із театром...
12. Комедія «Мина Мазайло» закінчується...

Відповіді: 1. ВАПЛІТЕ. 2. І.Дніпровського. 3. Комедія. 4. Квач. 5. Баронову – Козино. 6. Трагікомедія. 7. Килина, Мокрина. 8. Міщанство й українізація. 9. Тьоті Моті. 10. «97». 11. «Березіль» Леся Курбаса. 12. Мазайла звільняють з посади.

Олександр Довженко «Україна в огні»

1. Синами Лавріна Запорожця були:...
2. З якого приводу з'їхалися додому діти Лавріна Запорожця.
3. Першим із синів Лавріна загинув...
4. Про що просить Олеся Василя?
5. «Вона була красива і чепурна. Нею пишалася вся округа... Була тонкою обдарованою натурою ». Про кого ці слова?
6. «Так не підкорятися і так умирати, як умирають українці, можуть лише люди високої марки. Коли я дивлюсь на їхню смерть, я завжди тремчу од жаху...». Кому належать ці слова?
7. Хто приніс арештованому Лавріну Запорожцю поїсти?
8. У протистоянні Заброда – Запорожець переміг...
9. Слова: «Ми б'ємося за те, чому нема ціни у всьому світі, - за Батьківщину...» - належать...
10. Кінний партизанський загін, який в'їхав у село, очолював...
11. Хто, надівши на себе два диски мін, пішов на ворожого танка...
12. Як помстився фон Крауз за смерть сина?

Відповіді: 1. Роман, Іван, Савка, Григорій, Трохим. 2. 55-ліття матері. 3. Савка. 4. Щоб він переночував із нею. 5. Олеся. 6. Ернсту фон Краузу. 7. Мотря Левчиха. 8. Запорожець. 9. Василю Кравчині. 10. Роман Запорожець. 11. Сіроштан. 12. Перестріляв жителів і спалив село.

Василь Стус

1. Василь Стус народився на ...
2. Василь Стус мав спеціальність ...
3. З приводу репресій Василь Стус виступив у київському кінотеатрі ...
4. Василь Стус був членом ...
5. Книжка поета «Зимові дерева» вийшла у ...
6. Лірика Василя Стуса пов'язана із мистецькою течією ...
7. Дебютна збірка В. Стуса мала назву ...
8. У назві «Веселий цвинтар» В. Стус використав поетичний засіб ...
9. Вершиною творчості В.Стуса стала збірка ...
10. Перший арешт В. Стуса відбувся ...
11. Покарання Василь Стус відбував на ...
12. Перепоховання Василя Стуса відбулося у ...

Відповіді: 1. Вінниччині. 2. Вчителя української мови та літератури. 3. «Україна». 4. Української Гельсінської групи. 5. Брюсселі. 6. Екзистенціалізм. 7. «Круговерть». 8. Оксиморон. 9. «Палімпсести». 10. 1972 року. 11. Колимі, у Мордовії. 12. 1989 році.

Ліна Костенко

1. Ліна Костенко – активна учасниця руху ...
 2. Вищу освіту Ліна Костенко здобувала ...
 3. У 1957 році світ побачила перша книжка ...
 4. Після 16 років мовчання вийшла збірка ...
 5. За збірку «Неповторність» та роман «Маруся Чурай» Л. Костенко отримала..
 6. Всесвітній конгрес «Ліна Костенко – поет і мислитель (1990 р.)» відбувся у..
 7. В основу роману «Маруся Чурай» покладено мотиви народної балади ..
 8. «Що нам було потрібно на війні?
Шаблі, знамена і її пісні», - ці слова належать герою твору «Маруся Чурай».
 9. Альфреско – це ...
 10. Назва другого історичного роману Л.Костенко ...
 11. Жанр твору «Маруся Чурай» ...
 12. За кордоном Ліну Костенко відзначено премією ...
- Відповіді:* 1. Шістдесятників. 2. У Київському педінституті. 3. «Проміння землі». 4. «Над берегами вічної ріки». 5. Шевченківську премію. 6. США. 7. «У неділю рано зілля копала». 8. Івану Іскрі. 9. Настінний живопис. 10. «Берестечко». 11. Роман у віршах. 12. Франческо Петрарки

**Контрольна робота
з літературної теми
«Українська драматургія і театр 70-90-х років ХІХ ст.»**

Варіант 1

Початковий та середній рівні

1. Першу професійну українську театральну трупу створив восени 1882 р. в Єлисаветграді:
А М. Кропивницький;
Б М. Старицький;
В П. Саксаганський;
Г І. Тобілевич.
2. Слово корифей означає:
А найкращий;
Б перший, заспівувач;
В найактивніший;
Г домінуючий.
3. За жанром «Мартин Боруля» І. Карпенка-Карого – це:
А комедія;
Б трагедія;
В драма;
Г трагікомедія.
4. Продовжити речення: Комедія – це...
Достатній рівень
5. Розкрити зміст поняття «корифей». Назвати корифеїв українського театру.
6. Визначити засоби комічного в п'єсі І. Карпенка-Карого «Мартин Боруля».
Високий рівень
7. Виконати одне із завдань:
А Написати міні-твір на тему «Дворянство як міф про краще життя» (за п'єсою І. Карпенка-Карого «Мартин Боруля»);
Б Продовжити історію: «Якби Оріся й Антось не загинули...».

**Контрольна робота
з літературної теми
«Українська драматургія і театр 70-90-х років ХІХ ст.»**

Варіант 2

Початковий та середній рівні

1. Роком заснування українського театру вважають:
А 1880 рік;
Б 1888 рік;
В 1882 рік;
Г 1876 рік.
2. Засновником українського театру є:
А М. Кропивницький;
Б М. Садовський;
В М. Старицький;
Г І. Карпенко-Карий.
3. У жанрі історичної повісті написано твір М. Старицького:
А «Не судилось»;
Б «Оборона Буші»;
В «Гетьман»;
Г «Останні орли».
4. Продовжити речення: Трагедія – це...
Достатній рівень
5. Розкрити зміст поняття «корифеї». Назвати корифеїв українського театру.
6. Визначити проблематику п'єси М. Старицького «Оборона Буші».
Високий рівень
7. Виконати одне із завдань:
А Написати міні-твір на тему «Патріотизм і відповідальність за долю батьківщини» (за твором М. Старицького «Оборона Буші»).
Б Продовжити історію: «Якби Мартин Боруля здобув-таки дворянство...».

Контрольна робота
з літературної теми
«Сторінки української поезії 70-90-х років XIX ст.»

Варіант 1

Початковий та середній рівні

1. І. Франкові не належить поезія:
А «Гімн»;
Б «Декадент»;
В «Вчись у природи творчого спокою...»;
Г «Тричі мені являлася любов».
2. Збірка І. Франка «Зів'яле листя» має підзаголовок:
А лірична пісня;
Б лірична драма;
В лірична поезія;
Г лірика.
3. Протиставлення людських характерів, обставин, композиційних елементів називається:
А антитеза;
Б паралелізм;
В алегорія;
Г символ.
4. Продовжити речення: Поема – це...
Достатній рівень
5. Зробити короткий аналіз вивченої напам'ять поезії І. Франка (на вибір).
6. Розкрити трагізм долі Мойсея, героя однойменного твору І. Франка.
Високий рівень
7. Виконати одне із завдань.
А Висловити судження про публіцистичну діяльність І. Франка.
Б Написати міні-твір на тему «Трагедія закоханого серця у збірці І. Франка «Зів'яле листя».

**Контрольна робота
з літературної теми
«Сторінки української поезії 70-90-х років XIX ст.»**

Варіант 2

Початковий та середній рівні

1. І. Франкові належить поезія:
А «Пісня про матір»;
Б «Заповіт»;
В «Вчись у природи творчого спокою...»;
Г «Тричі мені являлася любов».
2. Поезія І. Франка «Гімн» входить до збірки:
А «Із літ моєї молодості»;
Б «З вершин і низин»;
В «Мій Ізмарагд»;
Г «Зів'яле листя».
3. Інакомовне відображення абстрактного поняття, передане за допомогою конкретного образу, називається:
А антитеза;
Б паралелізм;
В алегорія;
Г символ.
4. Продовжити речення: Сонет – це...
Достатній рівень
5. Зробити короткий аналіз вивченої напам'ять поезії І. Франка (на вибір).
6. Розкрити особливу місію Мойсея, героя однойменного твору І. Франка.

Високий рівень

7. Виконати одне із завдань.
А Висловити судження про перекладацьку діяльність І. Франка.
Б Написати міні-твір на тему «Хвала вічно живим думам людини, її пориву до свободи і щастя в поезії І. Франка «Гімн».

**Контрольна робота
з літературної теми**

**«Вступ. Творчість П. Тичини, М. Зерова, М. Рильського, Є. Плужника»
Варіант 1**

Початковий та середній рівні

8. Установити відповідність між прізвищами авторів та їхніми творами.

1 П. Тичина	А «Київ – традиція»
2 М. Зеров	Б «Молюсь і вірю...»
3 М. Рильський	В «Річний пісок...»
4 Є. Плужник	Г «Розстріляне безсмертя»
	Д «Одчиняйте двері...»

9. Є. Плужнику не належить поезія:

- А «Для вас, історики майбутні...»;
- Б «Запрошення»;
- В «Вчись у природи творчого спокою...»;
- Г «Річний пісок...».

10. В українській літературі 1920-1930-х рр. активізувалися проблеми:

- А природи і людини, екології;
- Б землі і волі, прав селянства;
- В митця і влади, свободи творчості;
- Г сім'ї та шлюбу, кохання.

11. Продовжити речення: Кларнетизм – це...

Достатній рівень

12. Зробити короткий аналіз вивченої напам'ять поезії М. Зерова або М. Рильського.

13. Пояснити поняття «деструкції класичної форми» на прикладі поезії М. Семенка.

Високий рівень

14. Виконати одне із завдань.

А Висловити судження про «вітаїстичність» української поезії 1920-х рр.

Б Написати міні-твір на тему «Зовнішній спокій, урівноваженість як ознака душевного стоїцизму, опірності несприятливим життєвим обставинам у творчості Є. Плужника».

**Контрольна робота
з літературної теми**

**«Вступ. Творчість П. Тичини, М. Зерова, М. Рильського, Є. Плужника»
Варіант 2**

Початковий та середній рівні

1. Установити відповідність між прізвищами авторів та їхніми творами.

1 П. Тичина	А «Київ – традиція»
2 М. Семенко	Б «Бажання»
3 М. Рильський	В «Солодкий світ!..»
4 Є. Плужник	Г «Ви знаєте, як липа шелестить...»
	Д «Вчись у природи творчого спокою...»
2. Вірш, що не належить П. Тичині, – це:
А «Арфами, арфами...»;
Б «Місто»;
В «Одчиняйте двері...»;
Г «Пам'яті тридцяти».
3. Починаючи з 1930-х рр., в українській літературі домінував літературний напрям:
А модернізм;
Б соцреалізм;
В постмодернізм;
Г символізм.
4. Продовжити речення: Експресіонізм – це...
Достатній рівень
5. Зробити короткий аналіз вивченої напам'ять поезії Є. Плужника.
6. Розкрити змістову новизну урбаністичної лірики М. Семенка.
Високий рівень
7. Виконати одне із завдань.
А Висловити судження про майстерність, філософічність поетичного самовираження «неокласиків» М. Зерова, М. Рильського.
Б Написати міні-твір на тему «Безсмертя «розстріляного відродження» української поезії 1920-1930-х рр.».

**Контрольна робота
з літературної теми
«Українська література 1920-30-х рр.
Проза. Творчість М. Хвильового, Г. Косинки, Ю. Яновського,
В. Підмогильного»**

Варіант 1

1. Які питання порушувалися в літературній дискусії 1925-1928 рр.?
2. Який літературно-мистецький напрям називається експресіонізмом?
3. Яка символіка назви новели М. Хвильового «Я (Романтика)»?
4. Який ідейний зміст роману Ю Яновського «Вершники»?
5. Чим особлива стильова манера Г. Косинки?

Варіант 2

1. Які жанрово-стильові особливості прози 1920-30-х рр.?
2. Який літературно-мистецький напрям називається екзистенціалізмом?
3. Яка символіка назви роману Ю Яновського «Вершники»?
4. Який ідейний зміст новели М. Хвильового «Я (Романтика)»?
5. Чим особлива стильова манера В. Підмогильного?